Weöres Sándor:

A TELJESSÉG FELÉ

* * *

TARTALOM

WEÖRES SÁNDOR: **A TELJESSÉG FELÉ** 1
TARTALOM 1
A TELJESSÉG FELÉ 9
ELSŐ RÉSZ **A FORRÁS** 11
AZ ŐS TUDÁS 11
TÍZ LÉPCSŐ 13
SZEMBE-FORDÍTOTT TÜKRÖK 14
A KIMONDHATATLAN 15
A MOZDULATLAN TUDÁS 16
A LÉTEZÉS 17
A KÉPZELET 18
AZ ALAP-RÉTEG 19
A TELJESSÉG 21
AZ ISTEN 22
ELSŐ HÁRMAS-CSOPORT 23
MÁSODIK HÁRMAS-CSOPORT 24

A HALÁLRÓL 25
AZ ESZKÖZTELEN HATÁSRÓL 27
A VALLÁSOSSÁGRÓL 28
MENNY, POKOL, TISZTÍTÓTŰZ 29
A MENNY, POKOL, TISZTÍTÓTŰZ KÖREI 30
ÉLŐ ÉS LÉTEZŐ 31
KI VAGY TE? 32
AZ EGYÉNISÉG SZÉTBONTÁSA 33
A VÁGYAK IDOMÍTÁSA 34
AZ ÉLET IDOMÍTÁSA 35
A TELJES-EMBER 36
TALÁLKOZÁS EGY TELJES-EMBERREL 38
MÁSODIK RÉSZ **A KARD** 39
AZ ÉLET TANÍTÁSAI 39
A SZERETETRŐL 40
A VISSZAUTASÍTÓ ÉRZELMEKRŐL 41
A JÓSÁGRÓL 43
AZ ÉRZELGÉSRŐL 44
AZ EMBERISMERETRŐL 46
A KÖZÖSSÉG-GYŰLÖLETRŐL 47
A KÖZÖSSÉG-JAVÍTÁSRÓL 48

A VEZÉREMBERRŐL 49
FÖLDI ÉS ÉGI HATALOM 50
AZ ORSZÁGHOZ 51
A JELENKORRÓL 52
A TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET PÁRTFOGÓJA 55
FEKETE TRILÓGIA, I. 56
FEKETE TRILÓGIA, II. 57
FEKETE TRILÓGIA, III. 58
JÓSLÁS AZ EGYÉNISÉG ALÁ SÜLLYEDÉSRŐL 59
JÓSLÁS AZ ÁLLANDÓ HÁBORÚRÓL 60
JÓSLÁS A TRÁGYAÖZÖNRŐL 62
NOÉ BÁRKÁJA 64
A HASZONLESŐ VALLÁSOSSÁG 66
FELEKEZETIESSÉG 67
A KÍVÁNSÁG, MINT VESZÉLY 68
A KÍVÁNSÁG, MINT VESZÉLYTELEN 69
A SZABÁLY, MINT FOGSÁG ÉS MINT SZABADSÁG 70
AZ ERKÖLCS, I. 71
AZ ERKÖLCS, II. 72
AZ ERKÖLCS, III. 73
PEHELY, MELY ÓLOMNAK LÁTSZIK 74

TERMÉSZETES IGÉNYEK 75
A SORS 76
CSONKA ÉS EGÉSZ 77
HARMADIK RÉSZ **A FÉSZEK** 78
AZ ÉLET MEGÉRTÉSE 78
VÁNDORÚTON 80
NŐ ÉS FÉRFI 81
KÉTFÉLE ÓHAJ 84
IFJAK ÉS VÉNEK SZÉPSÉGE 85
A SZÉPSÉG 86
BESZÉLGETÉS-FOSZLÁNYOK A SZÉPRŐL 87
A REMEKMŰ 88
A VERSRŐL 89
A TEREMTŐ KÉPZELET 90
A GONDOLATOK VISSZÁJA ÉS SZÍNE 91
A TÁRGYAK VISSZÁJA ÉS SZÍNE 92
A LÉT VISSZÁJA ÉS SZÍNE 93
HÁRMAS-TÜKÖR 94
NEVEZHETŐK ÉS NEVEZHETETLEN 95
FEHÉR TRILÓGIA, I. 96
FEHÉR TRILÓGIA, II. 96

FEHÉR TRILÓGIA, III. 96
TÉR ÉS PONT 97
IDŐ 98
AZ ESZME-IDŐ 100
KÉRÉS 104
NEGYEDIK RÉSZ **A SZÁRNY** 105
ÚTRAVALÓ 105
NE VÁRJ CSODÁT 106
AZ ELMOSÓDÓ HATÁROK 107
A KULCS KETTŐT FORDUL A ZÁRBAN 108
ANGYALOK 109
TÜNDÉREK, MANÓK 112
AZ ÉRZÉKFELETTI ÉRZÉKELÉS 113
AZ ÉRTELEM FOKOZATAI 115
A LEGFELSŐ ÉLMÉNY 116
AZ ALKALMATLAN KÍSÉRŐ 117
A HÍRVÁGY 118
HALÁLTÁNC 119
VETKŐZÉS 120
MEZTELENSÉG 121
MINDENTUDÓ, MINDENHATÓ, MINDENÜTT-JELENVALÓ 122

HULLÁMOK ÉS TENGER 123
ÖTÖDIK RÉSZ **A KRISTÁLY** 124
TALÁLKOZÁS EGY FIÚVAL 124
TELJES GYÖNYÖRŰSÉG 126
A NAGY LÁTVÁNY 127
A ROSSZ LÉTJOGA 128
AZ ÉRTELMÉT-ADÓ S A LÉNYÉT-ADÓ 129
HÁROM VÍZSZINTES, EGY FÜGGŐLEGES 130
PÁRBESZÉD 131
GENESIS 132
METAMORPHOSIS 133
APOCALYPSIS 134
TÍZ ERKÉLY 135
ÖSSZEFOGLALÁS 136
AZ IGAZSÁGRÓL 137
BEFEJEZÉS 138

Hamvas Bélának, mesteremnek köszönöm, hogy megírhattam ezt a könyvet: ő teremtett bennem harmóniát.

E könyv arra szolgál, hogy a lélek harmóniáját megismerhesd, és ha rád tartozik, te is birtokba vehesd.

Az itt-következők nem újak, nem is régiek: megfogalmazásuk egy kor jegyeit viseli, de lényegük nem-keletkezett és nem-múló. Aki a forrásvidéken jár, mindig ugyane virágokból szedi csokrát.

A teljesség felé

Solvere volo et solvi volo.
Salvare volo et salvari volo.
Generare volo et generari volo.
Cantare volo et cantari volo.
Saltate cuncti!
Ornare volo et ornari volo.
Lucerna sum tibi, ille qui me vides.
Janua sum tibi, quicunque me pulsas.
Qui vides quod ago, tace opera mea.

(Oldani vágyom és oldódni vágyom.
Üdvözíteni vágyom és üdvözülni vágyom.
Nemzeni vágyom és megfoganni vágyom.
Dalolni vágyom és dallálvální vágyom.
Mind táncoljatok!
Ékesíteni vágyom és ékeskedni vágyom.

Lámpád vagyok, ha látsz engem.
Ajtód vagyok, ha zörgetsz rajtam.
Ki látod, mit teszek, hallgasd el a munkám.)

Egy apokrif János-evangéliumából

Első rész

A forrás

* * *

AZ ŐS TUDÁS

Az egyetlen igazi tanulás: a lényünkben szunnyadó tudásnak tevékenynyé ébresztése.

Az emberalkatban rejlő őstudás lényegileg mindenkiben azonos, érvénye teljes. Az őstudás az egyetlen alkalmas alap; ami rajta alapszik, ronthatatlan, ami elgondoláson alapszik, szétmálló.

Az őstudás végtelenül egyszerű, olyannyira, hogy szavakba nem is foglalható. Megegyezik vele minden, ami szükséges, nyugodt, szilárd; ellentétben van vele minden, ami csábító, izgága, hemzsegő.

Tíz hadsereg, száz pénzesláda, ezer okirat védettje elpusztul; amit az őstudás birtokosai minden segítség nélkül létrehoznak, megmarad.

Aki a lényében rejlő őstudást önmaga számára meghódította, mindent elért, ami emberileg elérhető; az élet és halál csak felületesen sebezheti, lényegében sérthetetlen és teljes.

TÍZ LÉPCSŐ

Szórd szét kincseid – a gazdagság legyél te magad.
Nyűdd szét díszeid – a szépség legyél te magad.
Feledd el mulatságaid – a vígság legyél te magad.
Égesd el könyveid – a bölcsesség legyél te magad.
Pazarold el izmaid – az erő legyél te magad.
Űzd el szánalmaid – a jóság legyél te magad.
Dúld fel hiedelmeid – a hit legyél te magad.
Törd át gátjaid – a világ legyél te magad.
Vedd egybe életed-halálod – a teljesség legyél te magad.

SZEMBE-FORDÍTOTT TÜKRÖK

Örömöm sokszorozódjék a te örömödben.
Hiányosságom váljék jósággá benned.

Egyetlen parancs van, a többi csak tanács: igyekezz úgy érezni, gondolkozni, cselekedni, hogy mindennek javára legyél.

Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.

Az igazság nem mondatokban rejlik, hanem a torzítatlan létezésben.
Az öröklét nem az időben rejlik, hanem az összhang állapotában.

A KIMONDHATATLAN

Teljes bölcsesség a kőé s a meztelen léleké. A semit-sem-tudás azonos a mindent tudással.

Menj a fényhez, de ne kérdezz tőle semmit. Akinek nincs szüksége arra, hogy kérdezzen: közös a felelettel.

Mihelyt okosabb vagy bárkinél: ostobább vagy mindenkinél. Hogy okosabb legyen, ezt jogosan csak a mester teheti, aki „okosabb”-ságából eredő ostobaságával tisztában van s akinek részéről a tanítás alázat: a hallgató bölcset alárendeli a beszélő bolondnak.

Az igazság, mihelyt kimondtad: már nem igazság; legjobb esetben is csak gyarló megközelítése az igazságnak. A bölcs csak addig bölcs, ameddig hallgat; mihelyt megszólal, bolond, mert tápláló tudásának csak az emészthetetlen héját adhatja át. „Ami ebbe a szerencsétlen héjba úgy-ahogy belefér: azt keresd, azt edd „- többet nem tehet.

Ha az igazságot akarod birtokolni, a tanításokat csak segítségül használhatod, önmagad mélyén kell rátalálnod.

A MOZDULATLAN TUDÁS

Önmagad beutazása: a mindenség beutazása. A térbeli világ úgy viszonylik a mindenséghez, mint a ruhazseb az élő-testhez.

Éjjel, a csillagos ég alatt felfohászkodsz: Míly nagy a világ! De ládd: egyetlen gondolatod a legtávolabbi égitesten is túl-fut pillanat alatt.

Egy gondolattól a másikig végtelenül hosszabb az út, mint csillagtól csillagig.

Az ember a teret végtelennek érzi, de valójában úgy szorong a térben, mint egy börtönkamrában, melynek sem hossza, sem szélessége nincs egy teljes lépés. Aki lényében a végtelen áramokig hatol, a kamra falán kis rést ütött; aki személyiségét feloldotta, a kamra falán akkora rést ütött, amelyen már kifér.

A LÉTEZÉS

Nézz meg egy kődarabot, egy kalapácsot, egy bokrot, egy paripát, egy embert: mindegyik keletkezett, pusztuló, határolt, egyéni, külön-lévő. A létezés mindenben azonos.

A sokféle keletkező és pusztuló alakzat: ez az élet.

Az örök egymásután, melynek minden alakzat csak egy-egy állomása: ez a létezés.

Az ember az egyetlen, aki a változókban a névvel rögzíthetőt keresi: értelme van.

Az ember az egyetlen, aki önmagában egyéni és feltételes dolgok alá, a közös és feltétlen létezésig ás: lelke van.

A KÉPZELET

A Föld a hazugság tisztítótüze; itt minden hazug körülöttünk: a tér ál-végtelenje, a dolgok ál-valósága, önmagunk ál-sokasága. S az ember-agyban még az igazság is táncol: egyszerre minden igaz, és egyszerre semmi sem igaz. A hazugság-áradatból az egyetlen kivezető út éppen az, amely a leghazugabbnak látszik: a képzelet. A sok ál-valóság közt képzeletedre van bízva az igazi valóság helyreállítása.

Nem a hegy és nem a völgy a valódi, hanem a szépség, melyet képzeleted a hegyek-völgyek formáin élvez; és a jelenség világ ál-végtelenjéből képzeleteden át vezet az út a benned rejlő igazi végtelenbe.

Más a képzelet és más a képzelődés, ahogy más a beszéd és más a fecsegés. A képzelődés az élet törvénye szerint működik és az éhen maradt vágyakat köddel eteti; a képzelet a lét törvénye szerint működik és amit megteremt, műalkotás, tettet, gondolatot: valódi és igaz.

A Földön mindaz, ami keletkezik és elmúlik, valóságnak neveztetik; csak éppen a képzelet tűnik olyannak, mintha teremtményeit a semmiből húzkodná elő. Az ál-semmi, ahonnét a képzelet merít: a valóság; s a sok különlévő ál-valóságban csak az a valódi, ami bennük semminek, képzeletnek rémlik: érzékelhetetlen, közös lényegük, a változó megnyilvánulások mögötti változatlan létezés.

AZ ALAP-RÉTEG

Szállj le önmagad mélyére, mint egy kútba; s ahogy a határolt kút mélyén megtalálod a határtalan talajvizet: változó egyéniséged alatt megtalálod a változatlan létezést.

Legtöbb ember azt hiszi, hogy halálakor megsemmisül, vagy majd testtelenül él tovább a térben és időben. A halál nem megsemmisülés, nem is tovább-élés; a halállal szétmállik mindaz, ami az embernek időbeli, változó része: a test, az érzés, az értelem, az egész személyiség; és meztelenül marad az alap-réteg, melyben változásnak, keletkezésnek, pusztulásnak lehetősége nincsen.

Az embernek nem a léte, hanem a külön-léte szűnik meg. A mai ember alig tud különbséget tenni önmaga létének és külön-létének megszűnése között: önmaga létét különléte nélkül, teste, érzései, tudata, időbelisége, változékonysága nélkül csak ájulás-szerű, mélyálom-szerű állapotnak képzelheti. Pedig a külön-létből a személytelen, valódi létbe átjutás nem lecsökkenés, sőt végtelen felfokozódás; nem mélyálom, inkább az éberség teljessége, melyhez képest a legéberebb életbeli állapot is csak káprázó tétovaság.

Aki leszáll saját alap-rétegébe, ilyenkor maga mögött hagy minden élet-beli érzést, minden gondolatot és lehetőséget, s ott van, ahol majd halála után, az időtlenben, változatlanban, ahol nincs többé „én” és „nem-én”, ha-nem mindennek mindennel azonossága, tagolatlan végtelenség. Nem ájult sötétség ez, hanem fényentúli ragyogás, tett nélküli sugárzó működés, ér-zéstelen teljes szeretet; örök változatlanság, mégsem megdermedés, hanem változásfelettiség, melyben minden változó is bennerejlik, akár az ébrenlét-ben az alvás lehetősége.

A TELJESSÉG

Van Isten? Nincs Isten? – Abban, ami független a tértől, időtől és minden káprázattól: a Van és Nincs ugyanaz.

Van öröklétem? Nincs öröklétem? – Túl a téren, időn és minden káprázaton: a lét és a nem-lét ugyanaz.

Minden ismereted csupán arra jó, hogy a változók közt eligazítson, de a változatlanról nem nyújt semmi bizonyosságot. Ismeret csak a változóban van és csak a változóról, mert benne külön-külön vizsgálható a Van és Nincs, helyes és helytelen, domború és homorú; de a teljességben mindez bontatlanul azonos, ezért nincs benne semmi megnevezhető. A teljesség nem egy és nem több, nem én és nem más, nem valami és nem semmi.

Ha a teljességet ismerni akarod, ne kérdezz semmit mert rávonatkozólag minden „igen” és „nem” ugyan azt jelenti; hanem merülj önmagadba, személyed alá, s ahol nincs tovább, ahol minden mindennel azonos: ez a teljesség.

AZ ISTEN

Az ember, akit jönni-menni látsz: zárt, egyéni; s az emberalkat legmélyebb rétege nem zárt, nem egyéni, mindennel összefüggő, azonos a minden alakzat mélyén rejlő egyetlen létezéssel.

Az időbeli véges személyiség mögül kibontakozó időtlen végtelenség: a lélek. A kibontakozásra nem szoruló időtlen végtelenség: az Isten.

Külön-külön határok csak a térben és időben vannak; ami tértelen, időtlen: bontatlan. A személyiség burkából kiemelkedő emberi lélek azonos az Istennel, mint a csönd a csönddel, hanem mint a zaj megszűnése a csönddel.

Az ember, mikor zártságból megszabadul, háromféleképpen látja az Istent: mint „van”-on túli, vonatkozás-nélküli lényeget; mint a mindenséget beburkoló és telesugárzó szerelmet: s mint a véges személyiség leomlása után felragyogó végtelen lelket.

Az Istenbe-olvadó ember számára nincs többé kívánatos és nemkivánatos, nincs többé semmiféle fokozat; minden végtelenül és kívánság nélkül szeret. Számára minden ugyanegy: minden a Teljes-Változatlan, melyből a számtalan változó jelenség árad. Isten tartalmazza a mindenséget, s a felszabadult lélek Istenben tartalmazza a mindenséget.

ELSŐ HÁRMAS-CSOPORT

A közbeszéd nem tesz különbséget jó és kellemes között: Isten is jó, a viszketeg megvakarása is jó. Legtöbb ember a mennyről azt hiszi, hogy élvezet, s a pokolról, hogy gyötrelem.

Az öröm, a kin és minden tagoltság, még ha legtisztább is, a testhez tartozik. A boldogságot csak a testben kíséri öröm, a boldogtalanságot csak a testben kíséri kín. A halállal elmállik az öröm, a kín és minden tagoltság.

A határtalan az érzelgősnek, mint a fagy; a gyűjteni vágyónak, mint a fosztogatás; az egyéniségnek, mint a megsemmisülés.

MÁSODIK HÁRMAS-CSOPORT

Bontsd le magadban arcod köveit: szírt-talajod rád-világol! A hús és vér hazug és mohó, de igaz és szelíd a csontváz.

Ha lényed mélyén dédelgeted egyéniségedet: akár ha gyomrodban viselnéd a ruhát a fázó csupasz testeddel melengetnéd.

Ha boldogságot a változótól remélsz, nem a változatlantól; ha öröklétet a változóban remélsz, nem a változatlanban: akár ha tükörképedet akarnád etetni és öltöztetni, s vézna és pucér maradna tested is, tükörképed is.

A HALÁLRÓL

Az ember kétféleképpen mentesülhet egyéniségétől: vagy alája-sűlyed, vagy föléje-emelkedik.

Vannak emberek, kik úgy belemosódnak a tömeg-lélek alaktalanságába, vagy valamely züllöttség értelem-alatti áramába, hogy teljesen feloldódnak benne, eltompulnak és külön-létük csak látszat. És haláluk már csak e látszatnak halála: testük felbomlásával a külön-létük utolsó jele is megszűnik, végképp beleolvadnak a sötét, ragacsos áradatokra. Ez a kárhozat.

És vannak, akik egyéniségük fölé emelkedve, igazi lényükké a személytelen, örök mértéket teszik; halálukban úgy omlik le róluk a különlét, mint egy börtönfal és átömlenek időbeli, zárt életükből az időtlen, határtalan teljességbe. Ez az üdvösség.

Legtöbb ember a haláláig őrzi egyéniségét. Tervei, körülményei, apró kedvtelései jelentik részére az élet értelmét s haldoklás perceiben feltáruló időtlen végtelenségtől, az üdvösségtől éppúgy visszariad, mint az elfoszló tudat alól feltörő homályos vonzástól, a kárhozattól; egyikben sincs érzés, értelem, változás, tagoltság, melyek az ő kedvteléseihez szükségesek; szét-

málló ösztöne az élet végső roncsába kapaszkodik, s ez már nem nyújt menedéket.

Az élet, változás, idő kicsúszik alóla, a változatlan örökléttől iszonyodva elhúzódik: dermedt állapotba kerül, melyből az élet tagoltsága és a lét teljessége egyformán hiányzik. Meghalás utáni sorsa kis-részben attól függ, hogy miképpen emlékeznek rá, imádkoznak-e érte, földi és nem-földi jószándékok segítik-e; főképpen pedig attól, hogy volt-e az életében valamely egyén-fölötti, általános erény, mely nem a személyiséghez, hanem az alkat mélyén rejlő örök mértékhez tartozik, a személyiség elpusztulásával nem pusztul el és őt támogatni bírja. Ez a tisztítótűz.

AZ ESZKÖZTELEN HATÁSRÓL

A jelenkori tudomány ismeri a szuggesztiót: az ember-léleknek eszköznélküli, kényszerítő ráhatását a másik ember-lélekre; mégis, a ráolvasás, kegyelet, ima hatóerejét babonának tekinti.

A ráolvasás, igézés; lelki hatás, mellyel valakit segítenek, vagy rontanak.

A kegyelet, szellem-idézés, szellem-riasztás; lelki hatás, mely az életből kijutott lény felé árad.

Az ima; rákapcsolódás az élet-fölötti erőre; általa saját képességünket sokszorosra növeljük. Egy társadalmi intézmény, mit pénz, hatalom, tekintély létesít és ápol, ritkán él néhány emberöltőt; s a szerzetesrendek megmaradnak, pedig csak egy-egy imádkozó koldus teremti őket.

A VALLÁSOSSÁGRÓL

Ha múló egyéniségeden áttörve, önmagad mélyén az örök lélekbe hatolsz: úgy hódítod meg a teljességet, mint hadvezér a várat.

Visznek a teljesség felé könnyebb utak is. Nemcsak úgy egyesülhetsz Istennel, ha minden ideigleneset átszakítva a múlhatatlanba nyomulsz. Az ima és áldozat segítségével érzéseidet megtoldhatod olymódon, hogy Istenhez elérjenek. A templombajárás, szertartás, áhítat, könyörgés, bűnbánat, erény, ha teljes szívvel végzed és nem akarsz földi javakat koldulni az égi hatalomtól, mind Istenhez vezet: általuk Isten hozzád hajol, érzed az ő csókját és mindinkább eggyé válsz vele.

MENNY, POKOL, TISZTÍTÓTŰZ

A menny, pokol, tisztítótűz nem csak halál-utáni állapot: mindenki viseli valamelyiket, akár holt akár élő.

Minden, ami sajátos véges, jellegzetes: a tisztítótűzben szenved. Élvezetek csak a tisztítótűzben teremnek; s mert minden élvezet határolt s a körülötte lévő élvezettelenség határtalan: azért a tisztítótűz gyötrelem.

A pokolban nincs gyötrelem, sem élvezet. Akit szenvedélyei úgy eltompítottak, hogy már semmit sem élvez jobban, mintha rengeteg vizet inna; s kínlódni csak úgy tud, ahogy egy gép csikorog: életében elérte a poklot.

A mennyben sincsen élvezet, sem gyötrelem. Akinek nincs többé igénye élvezetre, azt nem kavarhatja fel semmi, egész lénye kitárul, mint az áldás: életében elérte a mennyet.

A tér és idő világa tisztítótűz; ritka ember, aki már életében mennybe, vagy pokolba jut. Egyéniséged nem egyéb, mint véges igényeid összessége; ezért csak egyéniséged elvesztésével juthatsz a végtelen állapotba: a mennybe, vagy a pokolba.

A MENNY, POKOL, TISZTÍTÓTŰZ KÖREI

A tisztítótűz: a menny és pokol harca, csupa változó alakzat, csupa múló jellegzetesség, A menny és pokol végleges, tagolatlan, bontatlan: egyik a végtelen teljesség, túl a „sok”-on, minden gazdagságon; másik a végtelen hiány, túl a „kevés”-en, minden nyomorúságon.

A mennyben és pokolban nincsenek különbségek, bennük minden azonos; mégis szólhatunk a menny és pokol köreiről és alköreiről, tagozatairól: mert más és más minden üdvözültnél s minden elkárhozottnál az a lépcső, mely őt a jelenségvilággal összeköti; hiszen minden lépcső aszerint alakul, amiképpen gazdája a jelenségvilágban működik. Aki üdvözült, vagy elkárhozott már nem egyén, már nem külön-lény; de lépcsője éppúgy egyéni, amiképpen ő is egyén a jelenségvilághoz való viszonylatában. Nincs két egyforma lépcső, de vannak köztük csoportos hasonlóságok: ezek a menny és pokol tagozatai.

ÉLŐ ÉS LÉTEZŐ

Tiprás és eltiportatás, falás és fölfalatás: ez az élet. Ruhaként viselni taprást és eltiportatást, falást és fölfalatást: ez a lét.

Aki szeszélyét követi, az életbe burkolózik. Aki szükségletét követi, a létbe burkolózik.

Aki viharosan szeret, gyűlöl, sóvárog, undorodik: ez az élő. Aki nyugodtan viseli az összefüggőt: ez a létező.

KI VAGY TE?

Ha elvonatkoztatod magadat mindattól, amit lényednek ismersz: tulajdonképpen lényed ott kezdődik:

Testedet, értelmedet, személyedet ne cseréld össze lényeddel, önmagaddal. Csak segédeszközöd; csak batyu, mely szükségleteid őrzője is, görnyesztő teher is.

Tested nem te vagy, hiszen csak anyag, mely folyton cserélődik: negyvenéves korodban húszéveskori testedből egyetlen parány sincsen. De érzelemvilágod és értelmed sem te vagy, hiszen még nem volt, mikor te már a bölcsőből nézegettél. Ki vagy? a határtalan, mely fogantatásodkor a határok közt megjelent.

Ha elhatárolt személyedet tekinted önmagadnak, végezz copernicusi fordulatot: a határtalan teljességet tekintsd önmagadnak, személyedet pedig ideiglenes kötöttségnek, puszta tüneménynek, „nem-én”-nek.

Ahol megszűnik az érzés, érzéketlenség, gondolat, gondolattalanság, változás, változatlanság; ahol azt hinnéd, hogy semmi sincsen: tulajdonképpeni lényed ott kezdődik.

AZ EGYÉNISÉG SZÉTBONTÁSA

Egyenként vizsgáld át egyéniséged minden tartalmát és rendezgesd. Figyeld meg szokásaidat: honnan erednek, mit művelnek, hova tartanak.

Bontsd szét egyéniségedet és minden tartalma idegenként fog mutatkozni előtted.

Bontsd szét egyéniségedet és ne félj, hogy elszegényedsz: mert helyébetódul a határtalan összefüggés gazdagsága.

Bontsd szét egyéniségedet és ne félj, hogy bármit is elveszítesz: mert ha a mosdatlant kiutasítod, mosdottan a helyén találod.

Bontsd szét egyéniségedet és szabaddá válnak lelked végtelen áramai, melyek nem benned vannak és nem kívüled, áthatnak mindenen.

Akin egyénisége uralkodik: ha előrejut, pöffeszkedővé, ha lemarad, ronggyá válik. S aki egyéniségén uralkodik: valójában nem érinti a szerencse és a balsors.

A VÁGYAK IDOMÍTÁSA

Ne mondj le semmiről: mert ki amiről lemondott, abban elszáradt. De kívánságaid rabja se legyél.

Visszafojtott szenvedélyekkel vánszorogni éppoly keserves, mint szabadjára eresztett szenvedélyek közt morzsolódni.

Ha vágyaidat kényezteted: párzanak és fiadzanak. Ha vágyaidat megölöd: kísértetként visszajárnak. Ha vágyaidat megszelídíted: igába foghatod őket és sárkányokkal szánthatsz és vethetsz, mint a tökéletes hatalom maga.

Legtöbb ember, ha véletlenül megpillantja saját mélységének valamely szörnyetegét, irtózattal visszalöki a homályba; ezentúl a szörny mégnyugtalanabb és lassanként megrepeszti a falat. Ha meglátod egyik-másik szörnyedet, ne irtózz és ne ijedj és ne hazudj önmagadnak, inkább örülj, hogy felismerted; gondozd, mert könnyen szelidül és derék háziállat lesz belőle.

Jó és rossz tulajdonságaid alapjában véve nincsenek. Ápolt tulajdonságaid jók; becézett, vagy elhanyagolt tulajdonságaid rosszak.

AZ ÉLET IDOMÍTÁSA

Az életet úgy tekintsd, mint az óriáskígyót. Ha távol tartod magadtól, gyönyörködhetsz táncos hajladozásában és bőrének ütemes mintázatában, s gondozhatod és etetheted. Ha magadra bocsátod, rádtekeredik és nem gyönyörködsz benne többé, s nem te táplálod, hanem a húsod és véred.

Az életet ne úgy tartsd távol magadtól, hogy elbújsz előle, mert észrevétlenül utánad kúszik, vagy váratlanul összeroppantja rejtekhelyedet. Nem lehet megszökni tőle, még a halálba sem.

Az életet úgy tartsd távol magadtól, hogy uralkodni tudj fölötte: ahogy a kígyó fölött, síp-zenéjével, a kígyóbűvölő uralkodik.

Míly zene, melytől az élet kígyója megszelídül és engedelmeskedik? amely a véges igényeket levetkőző, meztelen, határtalan lélekből árad.

Sem a tétlen remeteségben, sem a tevékenységben nem győzheted le az életet; csupán önmagadban, ha gyarló tulajdonságaidat úgy rendezed, hogy a tökéletes mértékhez igazodjanak.

Ha ezt eléred: tétlenséged is tevékeny, mint a napsugár; tevékenységed is tétlen, mint az időjárás váltakozása.

A TELJES-EMBER

Ha külön-külön felismerted változatlan alaprétegedet: időtlen-határtalan lényedet, melyben az örök mérték rejlik; s ennek időbeli, véges ruháját: soktagozatú egyéniségedet, melyben az esetenkénti igények rejlenek: módodban van, hogy az örök lényed s nem a folyton-változó egyéniséged vezessen.

Ezután felismerheted egyéniséged igazi szerepét: csak jelzőkészülék, mely eligazít a jelenség-világban. A vágyak nem lesznek erőszakosak többé, hanem olyanok, mint a jelek a térképen: belátásodtól függ, hogy miként igazodsz hozzájuk, nem követelőznek. A testi szenvedés nem érint többé: tested bármekkora kínok közt vonaglik és jajgat, lényed úgy figyeli és úgy gondozza, mint egy idegen, beteg állatot. Az éhség és szomjúság sem érint ezentúl, sem érzékiség, sem öröm és bánat, sem tudásvágy: tested, érzésed, értelmed hiányait úgy érzékeled és úgy javítod, idegenül, mint ruhádon a gyűrődést, foltot, szakadást, Mindaz, ami az életben kívánatosnak látszik: gazdagság, siker, hatalom, egészség, számodra nem több, mint a felnőttnek gyermekkori játékszerei; nem sóvárgásod, hanem helyzeted jelöli meg, hogy mit viselj. Örök lényed nem vágyik semmire, még az üdvösségre sem: csak

úgy kívánja, ahogy a gőz felemelkedni s a kő hullni kíván: nem a személyes vágya, hanem helyzetének törvénye szerint.

Ha létezésednek fényforrását egyéniségedből kiemelted és örök lényedbe helyezted: sérthetetlen lettél, kezedbe vetted sorsodat. Többé nem érhet kár, se haszon, jutalom igénye nélkül működsz, ahogy a folyam homokot görget, halat éltet, hajót cipel.

TALÁLKOZÁS EGY TELJES-EMBERREL

Vonaton utaztam, harmadosztályon. Felszállt egy apáca, rengeteg csomaggal: holmit vitt egy új gyermekmenhely berendezésére.

Szemre nem volt rejt semmi figyelemreméltó, de lénye tündökölt: őt már nem érintette a földi élet, ami nem gátolta abban, hogy jobban tevékenykedjék, mint akik az élettől százfélét akarnak.

Megszólítottam? Megvan-e minden csomagja? Elgondolkozott és számolni kezdett: „Egy, kettő, három... nyolc, kilenc” aztán sajátmagára mutatott: „tíz”. Őneki már csak poggyász volt a saját teste is. Ez az együgyű, tehetetlen, szórakozott kis szolgáló nagyobb hatalom, mint a föld minden fegyvere együttvéve.

Második rész

A kard

* * *

AZ ÉLET TANÍTÁSAI

Mihelyt nincs többé igényed élvezetre: megtudod a szakadatlan élvezet módját és nem élsz vele.

Mihelyt mindegy, hogy meddig élsz: megtudod a földi örökélet módját és nem élsz vele.

Mihelyt belátod, hogy az emberiséget nem kell boldoggá, békéssé, bölcscsé tenni: ennek módját is megtudod és nem élsz vele.

Mindaz, ami legkívánatosabbnak látszik: a legerősebb méreg: A világot pokolra hajítaná.

„Mihelyt nem kell: mindenem a tied” – ez az élet vásárcsarnokának felirata.

A SZERETETRŐL

A változatlan létezés a változó életet nem óhajtja, nem is utálja, hanem magába foglalja, mint a fészek a benn tátogó madárfiókákat, érzés nélkül és mégis végtelen szeretettel.

Éppígy, aki gyökerét az élettől a létbe helyezte; a fejlődőn nem ujjong, az elveszőt nem siratja; senkin sem kíván segíteni; mindent egyformán, érzés nélkül és végtelenül szeret.

Rajongás nélkül dicsér és undor nélkül kifogásol, mert az életnek bármely dolga végső fokon se-jó se-rossz; semmi sem különb semminél, csak az útnak más-más szakaszai vannak.

A VISSZAUTASÍTÓ ÉRZELMEKRŐL

Rossz-hajlamaidat ne fojtsd el, hanem csiszold jóvá őket. Bármily ártalmas, beteg, rosszindulatú hajlamra bukkansz: ne feledd, hogy akárminek csak az állapota lehet rossz, de nem az alaptermészete.

A külvilágból se utasíts el semmit; ne gyűlölj, ne irtózz, ne undorodj. Ha valami iránt ellenszenvet érzel, ez annak a jele, hogy nem ismered eléggé. Mind az, ami a világban szenny, csak hozzád való vonatkozásban szenny és nem önmagában; húzódj ki belőle és már nem szenny többé, hanem semleges jelenség.

Ha egy tányérról levest ettél, az üresen maradó tányérra azt mondod: piszkos; pedig nem tapad rája más mint annak a levesnek maradéka, melyet előbb mint tisztát ettél. A trágya a szoba közepén mocsok, a gabonaföldön éltető-erő. Így van mindennel, ami tisztának, vagy mocskosnak tűnik; semmi sem önmagában jó, vagy rossz, csak a helyzete szerint.

Ami hozzád-vonatkozásában tiszta: fogadd magadhoz; ami hozzád-vonatkozásában szennyes: ne érintsd; de a rád-tartozót és érinthetetlent egyformán szeresd. Ne gyűlölj, ne irtózz, ne undorodj. Ha valami iránt ellenszenvet érzel, ez egyrészt megértőképességed csonkaságának jele, más-

részt annak, hogy ellenszenved tárgya valamilyen formában benned is jelen van. Gyűlölöd a gazdagokat? tisztítsd ki gazdagság iránti vágyadat s majd nem gyűlölködsz. Utálod a nőhódítókat? tisztítsd ki érzéki vágyadat s majd nem utálkozol. Ilyenkor nem az ellenszenv tárgyát kell megbélyegezned, vagy javítani próbálnod, hanem önmagadban megkeresned annak megfelelőjét s azt finomítanod, míg az ellenszenv el nem oszlik benned.

Mások hibáján csak akkor próbálj javítani, ha e hibát jól látod, anélkül, hogy számodra visszataszító volna; s ha biztosan tudod, hogy beavatkozásod nem tolakodás és nem reménytelen kísérlet.

A JÓSÁGRÓL

Ne kívánd senki szeretetét. Ne utasítsd el senki szeretetét.

Úgy áradjon szereted, mint a tűz fénye-melege: mindenre egyformán. Akik közel jönnek hozzád, azokra több essék fényedből és melegedből, mint akiknek nincs szükségük terád. Családtagjaid, mindennapi társaid s a hozzád fordulók olyanok legyenek számodra, mint a kályhának a szoba, melynek melegítésére rendelik.

AZ ÉRZELGÉSRŐL

Szereteted ne olyan legyen, mint az éhség, mely mohón válogat ehető és nem-ehető között; hanem mint a fény, mely egykedvűen kiárad minden előtte-levőre.

Mikor a szereteted válogatni kezd, már nem szeretet többé, hanem sóvárgásnak és undornak kettőssége. S ez: az érzelgés, mely manapság mindennél veszedelmesebb; cukros váladéka bekente az emberiséget.

Minden emberi indulat közt az érzelgősség a legnyomorúságosabb. Egyik irányba szeretni csak akkor tud, hogy másik irányba gyűlölködik; vonzalma nyállal ken, gyűlölete köpköd. Állandó mértéke nincs, önmaga kavargó formátlanságához mér mindent; akár merre fordul, jó nem fakad belőle.

A jelenkor legveszélyesebb ördög-násza: Érzelgőség úrnő és Propaganda úr egybekelése. Bármi képtelenséget akar a propaganda elfogadtatni, úgy alakítja, hogy a tömeg érzelgősségéből kiváltsa egyfelé a meghatódást, másfelé a fölháborodást és nyert ügye van.

Az érzelgősség kétfejű nőstény: egyik feje édesen mosolyog és mohón csókolgat, másik feje könnyeket ont, harap és piszkolódik. Csókolgató fejét immár majdnem mindenki összecseréli a jósággal, szeretettel, erkölccsel,

családiassággal, ízléssel, eszményi lelkülettel, harapós fejét pedig a joggal, törvénnyel, megtorlással, igazsággal.

Korunk betegsége, a lelki talajtalanság és általános összezavarodás, innen ered: a kétfejű bestia mosolyából és könnyzacskóiból. Többet ártott, mint akár melyik szenvedély: a józan emberi mértéket összezavarta.

AZ EMBERISMERETRŐL

Az érzelgősség legrikítóbb példái azok a regények és filmek, ahol a szereplőket szét lehet válogatni a jók és gonoszok csoportjába. Legangyalabbak a főszereplők, kikkel az olvasó együtt sír és nevet, szinte egybeolvad velük; de ha jobban megnézzük ezeket a főszereplőket, nem is olyan angyalok: kicsinyes, kapzsi, édeskés vágyaik vezetik őket. A többi szereplők aszerint minősülnek jóvá és rokonszenvessé, vagy gonosszá és gyűlöletessé, hogy a főhősöket támogatják-e, vagy gátolják-e. Legtöbb mai ember az érzelgős regények módjára nézi a világot: amerre vágyai terelik és akik e vágyakat segítik, azok a jók; vágyainak gátlói a rosszak.

A mai átlagos emberismeret megdöbbentően együgyű. Legtöbb mai ember csak azt a felületet látja belőled, amelyet az ő kedvtelései és igényei felé mutatsz; nem nézi, hogy bensőd milyen; a nő aszerint ítél rólad, hogy szórakoztatod-e, hevíted-e, a férfi pedig aszerint, hogy miként illeszkedsz az ő elveibe, terveibe, megrögzöttségeibe. A jót összecseréli a vonzóval, csábítóval; nem csoda, ha a magánéletben is, közéletben is többnyire kalandorok vezetik. Örökös a csalódása és kiábrándulása, hibáztat minden égi és földi hatalmat, mások gonoszságát, néha még saját ostobaságát is; csak éppen arra nem gondol, hogy embertársait ne az ő igényein keresztül nézze, hanem önmagukban.

A KÖZÖSSÉG-GYŰLÖLETRŐL

A rendezetlen, ködös lelkület leggyakoribb és legjellemzőbb tünete: gyűlölködés valamely közösség iránt. Minden baj okai a zsidók, vagy: a katholikusok, vagy: a pénzemberek, stb.: a gyűlölt közösséget tönkre kell tenni és minden rendbejön. Indulatos kifakadások az illető csoport ellen, de lehetőleg olyankor, ha kellemetlenség nem lehet belőle. S a gyűlölet a gyűlölt közösség egy-egy tagja iránt lényegesen kisebb, mint az egész közösség iránt; a közelebbi jó ismerősök kivételek, csak a többi tűzrevaló.

Effajta gyűlölködés igen könnyen fertőződik, mert a balsikereink okozta keserűséget és csalódást egyszerűbb és kényelmesebb egy-egy általános indulatrohammal levezetni, mint önmagunkat ellenőrizni. Valójában nincs olyan embercsoport, melyet gyűlölni indokoltabb volna, mint például a kövéreket, vagy a magastermetüeket.

Gyakran kérdezd meg önmagadtól: „Van-e olyan közösség, vagy egyén, akit kéjjel bántanék?” S ha van: kutasd ki bántási-hajlamod okát; észre fogod venni, hogy az igazi ok sosem az illetőben van, még ha talán csakugyan kellemetlenkedett is neked, hanem önmagadban, teljesületlen vágyaidban. Bosszúállással, vagy tétlen gyűlölködéssel semmit sem javítasz, viszont saját lelkületedet megmérgezed vele.

A KÖZÖSSÉG-JAVÍTÁSRÓL

Írmagját se tűrd magadban semmiféle társadalomjavító szándéknak. Mert minden elvont közösség kódkép; és aki a ködben rohangál, előbb-utóbb elevent tipor.

Tiszteld, ápold szűkebb és tágabb otthonodat: a családot, nemzetet, emberiséget. De egyiket se téveszd össze azokkal, kik e fogalmakra hivatkozva ártalmasat követelnek.

Mi ártalmas? ha Pétert azzal akarod segíteni, hogy Pált visszaszorítod. – Amelyik nemzet ezt homlokán viseli: nem vész el soha.

„Péterrel azonosítom magam, Pált nem szeretem; Pétert megcsókolom, Pált megverem” – ez az érzelgősség; ez a közéleti elgondolások közös váza; a jelenkor ettől koldul. Bárkit csak úgy segíthetsz, hogy más rovására ne essék.

Népedet és az emberiséget csak azáltal javíthatod, ha önmagadat javítod.

Az igazság sosem az emberiséget, mindig csak az egy-embert válthatja meg.

A VEZÉREMBERRŐL

Négyféle vezetőember lehet az ország élén: Prokrusztész, Napóleon, Samu bácsi és Szolón.

Prokrusztész egy elgondolás híve, melybe nemzetét belekényszeríteni akarja, ha törik, ha szakad.

Napóleon szenvedélyes játékos és akár nyer, akár veszít mindenképpen tékozol.

Samu bácsi úgy ül az uralkodói teremben, mint egy fűszeresboltban, dekákkal és garasokkal ravaszkodik.

Szolón az isteni ihletre figyel, minden tette az örök mértékből ered és országa virul.

FÖLDI ÉS ÉGI HATALOM

„Amit nekem adsz: mindenkinek adod” , hirdeti a földi hatalom.
„Amit mindenkinek adsz: nekem adod” , hirdeti az égi hatalom.

AZ ORSZÁGHOZ

Amelyik nemzet fölényben akar lenni más nemzetek fölött: hóhérrá, vagy bohóccá válik.

Nemzetük életét elmocsarasítják, kik nemzetük valódi, vagy vélt erényeit hangoztatják s a kíméletlen bírálatot tűrni nem akarják.

A legnagyobb csapás, ami egy népet érhet, ha egyoldalú irányítással az ítélőképességét tönkreteszik. Az ilyen nép elzüllik és mennél vásáribb kalandor nyúl érte, annál könnyebben odadobja magát. Nincs az a kívülről jövő veszedelem, végigdúlás, évezredes elnyomás, mely ezzel fölérne.

A JELENKORRÓL

A pénz, vagyon, rang, érvényesülés mindenek fellett való becsülése, az ökonomizmus, amit a mai ember a legteljesebb realizmusnak lát: tulajdonképpen idealizmus, ha negatív és parodisztikus módon is. A pénz nem étel, nem ital, nem ruha, nem műtárgy, alapjában véve hasznavehetetlen valami, tulajdonképpen nincs, csak puszta idea és ideál; s ennek a fiktív dolognak gyűjtögetését tekinti a mai ember teljes józanságnak. A felgyűjtött vagyon, mely a szükségleten túl-burjánzik, csak nyűg és gond, s előbb-utóbb kicsúszik gazdája alól, úgy, hogy a szükséges sem marad meg. A rang eltávolít minden elviselhető emberitől, értelmetlen korlátokat emel, melyek gyűlölséget és irigységet szítanak. Az érvényesülés nem vezet sehova, mert ezen az úton mindig van tovább és mégtovább, az érvényesülési vágy elviselhetetlen viszketegség, mint a bőrbaj. Ráadásul a mai ember a legködösebb közösségi elvekből rakásra gyűjti magára a képtelen bilincseket. A rögeszmék és indulatok zűrzavarában emberevő bálvány lett a közösség, nemzet, faj, nép, otthon, közbiztonság, kötelesség, határaink megvédése, életszínvonalunk emelése, kultúránk terjesztése. Ha körülnézel: tilalom, kényszer, jelszó, zsibvásár, mákony, maszlag, propaganda, haszonlesés, törtetés, rémület,

bizonytalanság. Rendszereink tűrhetetlenségét a mai ember maga legjobban nyögi és valami fellengzős kultúra-tisztelettel akarná ellensúlyozni: mindegyik rendszer önmagát nevezi a kultúra megmentőjének és a többit kultúrarombolónak. De a mai ember, ez a minden realitásról elrugaszkodott negatív idealista, hiába akar a kultúráért rajongani, rajongása üres szóhalmaz, intézkedés-garmada, hadonászás, saját ásításainak folytonos takargatása; és a kultúrát is vásári handabandának nézi, szakadatlan ember-, nép-, közösség-mentésnek, „zsenik" ízetlen ön-mutogatásának, társadalmi eseménynek. A kultúra sztatikus, nyugodt, nem intézményesíthető; az izgőmozgó mai ember mennél többet ugrál körülötte, annál jobban széttapossa. Mennél inkább „szívén viseli" a kultúrát, annál inkább látszik, hogy semmi érzéke sincs hozzá; mennél inkább „menti és védi" , annál inkább látszik, hogy ő szorulna annak védelmére. Pénzt, hadsereget, szándékosan butított embercsordát mozgat és elpusztul, pedig a kultúrának egyetlen lehelete megmenthetné. Csakhogy éppen ez az egyetlen lehelet elmarad, s a pénz, hadsereg, embercsorda tovább őrlődik.

Az emberi életnek, emberi érzésvilágnak e kínbarlangjából egyetlen kijutás volna, de ez nem fog bekövetkezni: ha az emberiség áttérne a józan, ráállható alapra: szükségleteit elégítené ki és nem az agyrémeit, indulatait. Minthogy erre nincs remény, mindenki csak önmagában, önmagának te-

remtheti meg az elviselhető világot, ha elég erős ahhoz, hogy lemondjon minden előítéletről és saját szemével lásson mint a gyermek: Mindenki csak magának érheti el a negatív idealizmust helyett a realizmust, pénz, vagyon, rang, érvényesülés, külső rendezettség lidérce helyett a belső, törhetetlen biztonságot. S csak az a kevés érheti el még önmaga számára is, kinek erre érzék adatott.

A TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET PÁRTFOGÓJA

Ha valaki „ a tudomány és művészet pártfogója” , ez majdnem oly nevetséges, mintha egy vallásos emberre azt mondanák: „az Isten pártfogója”. Ahogy Isten nem függ attól, hogy hisznek-e benne, éppúgy a tudományt és művészetet sem érinti, hogy törődnek-e vele. A tudomány és művészet hazája nem a lét, az „esse” , hanem a lehetőség, a „posse” s ha a létben megnyilvánul, attól a lét lesz gazdagabb; a tudomány és művészet részéről végtelen alázat, hogy a létben magát megnyilatkoztatni engedi, hiszen minden alakot-öltése fogyatékos. És ha a tudomány és művészet eltűnik az emberi sorsból: nem az ő pusztulása ez, hanem a fogyatékos megnyilvánulásoké, s e megnyilvánulások gazdájáé, az emberé.

FEKETE TRILÓGIA, I.

Mért van a gyógyszertár bejáratán kígyó? Helyébe-festhetne a mai ember néhány jókedvű kismalacot, amint majdnem megpukkadnak az egészségtől.

Mért van a bíráskodás széke fölött bekötött-szemű istenasszony? Leszedhetné a mai ember az istennő szeméről a kendőt: hadd legyen olyan, mint egy elárusítónő, aki a közönség kedvét keresi.

Mért van az oltáron keresztrefeszített holttest? Tehetne helyébe a mai ember egy zsibárust, amint portékát kínál.

FEKETE TRILÓGIA, II.

A bűn nem akkor legveszedelmesebb, mikor nyíltan és bártan szembeszegül az erénnyel, hanem mikor erénynek álcázza magát és megfertőzi a felismerő-érzéket.

A szeretet fő-ellensége nem a gyűlölet, de az érzelgős jóságoskodás; a hazafiságé nem a haza megtagadása, de a méltóságteljes piócaság és handabandázó honmentés; a szerelmi erkölcsé nem a szerelmi erkölcstelenség, de a társadalmi tisztesség, mely, míg a leplezetlen bujaságot üldözi, százféle korcs bujaság-pótlékot kínál.

FEKETE TRILÓGIA, III.

Korunk találmánya a kötelező lelkesedés, a hatóságilag intézményesített forradalom és az elnyomók lázadása az elnyomottak ellen.

A mai uralmi rendszereket az jellemzi, hogy hazugságaikat nem is akarják feltétlenül elhitetni, csak feltétlenül elfogadtatni. Minden katonai fegyvernemnek azt kell énekelni magáról, hogy ő a legkülönb, anélkül hogy bárki elhinné; minden állampolgárnak azt kell vallani az államfőről, hogy bölcs, hős, jótevő, anélkül, hogy bárki elhinné; és így tovább.

Immár egy hihető hazugság is elérhetetlen magaslat. Gödörben vagyunk, lejjebb a béka ülepénél.

JÓSLÁS AZ EGYÉNISÉG ALÁ SÜLLYEDÉSRŐL

A létezés egyetemes összefüggéséből kiszakadt, egyéniségbe-zsugorodott mai ember hamarosan el fogja veszíteni egyéniségét, de nem fölfelé, hanem lefelé. Minthogy nem bír egyéniségéből kiemelkedni, hát alája-rogy. Nemsokára hatóságilag szabják meg, hogy melyik vezetőembernek képét kell a falra akasztanod, milyen könyveid és egyéb tárgyaid lehetnek, mit ehetszihatsz és mikor, s nemcsak a munka, de a szórakozás is kötelező lesz, megszabott módon és megszabott időben; s az egyéniségük alá süppedt embereknek ez tetszeni fog. Miután az európai ember ezer évig úgy volt egyéni, hogy személyes szeszélyeit az egyetemes lehetőségekkel szembe-feszítette: most a szeszélyekből alakult ördögi rend nemcsak az egyéniségét, de az emberi létét is maga alá temeti.

S a mai ember ezzel elégedett és boldog lenne, ha körötte az ól nem imbolyogna szakadatlan.

JÓSLÁS AZ ÁLLANDÓ HÁBORÚRÓL

A tehetetlen meghunyászkodást polgári kötelességnek nevezik, a tömeggel együtt-üvöltést bátorságnak, az érzelgősséget költői lelkületnek, a dióhéjak csörgetését haladó-szellemnek, a kapzsi, szűkhomlokú élelmességet észnek, a csoportos unatkozást szórakozásnak, a mirigyek játékát élvezetnek.

A polgári kötelesség, bátorság, költői lelkület, haladó-szellem, ész, szórakozás és élvezet együttesét társadalmi és gazdasági egyensúlynak nevezik.

A társadalmi és gazdasági egyensúly egyre kényesebbé válik: mind-több a rendelet, megszűkítés, büntetés; nemsokára a nép jobban fog irtózni a békétől, mint a háborútól; végül az egyensúlyt állandó hadiállapottal kell fönntartani. Megkezdődik az a háború, melyben a győzelmi szándék csak a múlttól örökölt szólam, az igazi, titkos cél a háború tovább-vonszolása: egyik harcolófél se meri vállalni azt a gazdasági gordiusi-csomót, amit a béke jelentene. Majd örül, aki katona lehet, mert jobb az ellátása és nagyobb a biztonsága, mint a lakosságé; s igyekszik a harctérre kerülni, mert ott ígérkezik az elérhető legnagyobb szabadság. Nem a béke lesz a rend, nem a

háború lesz a zűrzavar, hanem megfordítva; ez lesz az állandó háború kora. Nem egy mozzanata a fordított sakkhoz fog hasonlítani, ahol az nyer, akinek minden bábját kiütötték.

Ez az állapot részben már elérkezett. Most rövid, derűs időszak következik, de ez csak a hosszú telet megelőző csali napsütés, vénasszonyok nyara. Harminc esztendő sem telik el és megkezdődik az a korszak, mikor nem az ember vezeti a háborút, hanem a háború az embert.

JÓSLÁS A TRÁGYAÖZÖNRŐL

Minden megnyilvánulásod, mely szépen, üdén, szabadon kibontakozik: ajándékod; miden megnyilvánulásod, mely mohóságodtól bűzlik: ürüléked. Bármelyikünkből sokkal több salak fakad, mint adomány, s ez ellen nincs más segítség, mint hogy salakunkat eltakarítjuk; ehelyett az európai ember kezdettől fogva és mindinkább, ürülékéből rendszert, törvényt, erkölcsöt épít, amit fegyverrel, pénzel, hatósági pecséttel rangos testülettel őriz és mindenkitől megköveteli, hogy e bélsár-palotákhoz és ünnepélyes ganaj-szobrokhoz igazodjék. Ezek folyton repedeznek, omlanak, általános bűzt és viszketegséget terjesztve; s egyre több, frissebb, puhább ganajjal kell toldani-foldani őket. Lassanként az emberiség egész ürülék -metropoliszt emelt maga fölé, mely most, a húszadik században ráomlott a gazdáira. Ahogy valamikor az eget ostromló óriássá nőtt emberiségre tűz- és víz-özön zúdult, most a ganajimádóvá törpült emberiséget utolérte a trágya-özön. Évszázadokig nem lesz egyéb, mint fojtogató bűz, mocsokban evickélés, háborúzás durrogó, rotyogó, trágyaszagú fegyverekkel a régi fényes fegyverek helyett, míg a ganaj-kor embere ki nem pusztul. Aki az egész földgolyóból pöcegödröt csinált, most belefullad.

Mit lehet tenni a trágya-özön ellen? orrunkat befogni, semmi egyebet. Mert aki valamelyik ganajtornyot le akarja bontani, csak egyik helyről a másikra hordja és közben maga is szaporítja a rondaságot. A trágya-özön magától fog lefolyni, lassan, míg a trágya-korszak embere az utolsóig bele nem fullad. Aki bármilyen iránynak, rendszernek, emberi kigondolásnak szívvel-lélekkel behódolt, azt elborította a trágya-özön; aki a tiszta érzést, szabad látást, örök mértéket őrzi, bárkában lebeg a trágya-özön felett. S ahogy a vízözön után megjelent az égen a szivárvány, jeléül, hogy vízözön nem lesz többé: majd megjelenik az égen a tiszta fehérnemű, jeléül, hogy trágyaözön nem lesz többé.

NOÉ BÁRKÁJA

A sötétbe-merülés, általános pusztulás, egyetemes kínszenvedés ellen mit tehetsz? semmit és mindent. Ez a semmi és minden: ha saját érzéseiddel nem veszel részt a sötétségben és megteremted önmagadban a teljesemberség állapotát: nem vágyaiddal, hanem az örök mértékkel vezetteted magadat. Az áradat bármerre sodor: nyomorba, jómódba, kényszermunkára, harctérre, vezetőhelyre, vesztőhelyre: nem törődj vele; a sötét hatalom nem adhat neked semmit és nem vehet el tőled semmit, ha az egyedülérvényes mérték működik benned. Odaveszhet kényelmed, vagyonod, egészséged, szabadságod, életed? mindezt úgyis elveszíted előbb-utóbb, a sírba nem viheted magaddal; de a mélyedben rejlő tökéletes mértéket nem sértheti még a világpusztulás sem, ezért kívánj hozzá-igazodni. Az örök mértékre bízd magad: ez a Noé-bárka a mindent beborító áradat fölött.

Embertársaidért nem tehetsz többet, mint hogy az egyetlen menekülési módot tudatod velük. Erőszakkal megmenteni senkit sem lehet, amikor az özön mindent beborít.

Nem igaz, hogy özönvízkor a tömeg a Noé-bárkára akar felkapaszkodni. A Noé-bárka látszik a leggyöngébb, legegyügyűbb tákolmánynak, melynél egy bokor alja is többet ér.

A HASZONLESŐ VALLÁSOSSÁG

Olyik ember a vallásosságot csereüzletnek nézi: az ember kötelessége, hogy jól viselkedjék, Isten parancsainak és az előírt szertartásoknak eleget tegyen; Isten dolga, hogy az embert ugyanoly arányban lássa el földi javakkal, amennyire jól viselkedett, a parancsokat követte, a szertartásokat elvégezte. Eszerint a legvallásosabb és legjobb embereknek kéne leggazdagabbaknak lenni, s a vallástalanoknak és törvényszegőknek nyomorogni kellene.

Aki úgy vallásos, hogy cserébe hozzájusson a sóvárgott javakhoz: máris bebizonyította kapzsiságát és érdemtelenségét. Isten jósága nem hizlalda és nem jótékonysági intézmény. Az isteni szeretet változatlan sugárzása semmihez nem hasonlít kevésbe, mint a jótékonykodáshoz, a vágyak kielégítéséhez. Ha vágyaid közül ki tudsz bontakozni, akkor éred el Istent.

FELEKEZETIESSÉG

Sokan vannak lelkes és harcos katholikusok, protestánsok, izraelitás, kik Istent csak félig-meddig hiszik és vallásuk dogmáiban egyáltalán nem tudnak hinni, mindamellett ökölre mennek felekezetükért. A mozdonyból csak a kazánt vállalják, mely robbanékony, de a kerekeket nem, melyekkel járni lehet.

A KÍVÁNSÁG, MINT VESZÉLY

Az egyéni-embernek az élvezet, a haszon látszik leg-kellőbbnek; nem különbözteti meg az élvezetest a jótól, a hasznot a céltól. Még az emberiség sorsának javítását is úgy képzeli, mint mennél több embernek mennél kellemesebb állapotba helyezését. S az üdvösséget úgy képzeli, mint örök élvezetre és haszonra irányuló kívánság lidércének szétfoszlása.

A kellemességnek és haszonnak kívánása semmi egyéb, mint testi mivoltodból feltörő elemi igény; ne hagyd, hogy lelked is behódoljon ennek az igénynek. A lélek elemi igénye más: mindennel összhangba jutni. S az összhangra-törekvést az élvezet és haszon, mihelyt túl-lép a szükségleten, megzavarja.

A KÍVÁNSÁG, MINT VESZÉLYTELEN

Az önkínzás többnyire zsákutca; néha nagy kerülő; csak igen ritkán a legrövidebb út.

Legtöbb ember részére az élvezetekről való teljes lemondás éppoly káros, mint az élvezetekben tobzódás. Ami pedig a kettő közt van, a mértékletesség („élvezek, de kiskanalanként, óvatosan, takarékosan”): összezsugorító.

Úgy neveld kívánságaidat, hogy ne az élvezetek és hasznok felé irányuljanak: ezzel elkerülöd a lemondást, tobzódást és mértékletességet egyaránt. Úgy alakítsd kívánságaidat, hogy akár az élvezeteket és életbeli hasznokat, akár ezeknek hiányát mellékesen fogadhasd, ne kelljen sokat törődnöd azzal, hogy részesülsz-e bennük, vagy sem. Ha érzésvilágod nem a változóra, hanem az állandóra irányul, ha a változót kívülről, idegenül szemléled, ha mindennel összhangra törekszel, ha az örök mértékre figyelsz: ezzel életbeli kívánságaid méregfogát kihúzod és számodra az élet javai és kárai nem veszedelmesek többé, csak felületesen érintenek.

A SZABÁLY, MINT FOGSÁG ÉS MINT SZABADSÁG

Légy szigorú önmagadhoz, de ne gyötörd természetedet. Bontsd le szeszélyeid, sóvárgásaid, nem azért hogy nélkülük nyomorogj, hanem, hogy folyhass, mint a víz, és biztos lehess, mint az ég.

A szabály nem arra való, hogy beléje börtönözd magad; legyen lakószobád, szabadon ki-be járhass, dolgod szerint.

A szabály semmit sem ér, ha elhatározás-szerűen viseled, ha komoran és konokul csörömpöl rajtad; a szabály akkor jó, ha érzéseidbe ivódik és finoman, hajlékonyan támogat.

AZ ERKÖLCS, I.

Az erkölcs, mit kényszeredetten és kedvetlenül viselsz: nem erény, csak gyöngeség.

Az erény mindig kiterebélyesül. Nincs az a bűn, mely ne volna közelebb az erényhez, mint a sokféle zsugorgó ál-erény.

Ha erkölcsös vagy, ennek próbája, hogy nem az erényed igáját érzed, hanem tündöklését, zamatát, erejét.

Ha erkölcsös vagy, ennek próbája, hogy erényt és bűnt egyformán és sóvárgás nélkül szeretsz.

AZ ERKÖLCS, II.

Hiába óvakodsz a bűntől, ha az ál-erényt magadra bocsátod. Az erény és bűn mennél fejlettebb, annál tágabb; az ál-erény mennél fejlettebb, annál görcsösebb. A bűnből mindig lehet erény, de az ál-erényből bajosan.

Az ál-erények mindegyike valamely igazi erényen élősködik, amellyel össze szokták téveszteni. A vallásosság élősdije a türelmetlen felekezetiség és kenetes ájtatoskodás, a hazafiságé az erőszakos sovinizmus, az emberszereteté a fontoskodó közéleti buzgalom, a tudományé az ál-tudományos kandiság, a művészeté a társadalmi sürgő-forgó művészkedés-műpártolás, a mindennapi szorgalomé a sárba-ragadó gürcölés, a jóságé a csepegős-szívű jótékonykodás és tolakodó vigasztalgatás, a szerelmi tisztességé a házastársra horgászó mohóság és mások szennyesében turkálás, stb.

Az erény sosem erőszakos; ezzel szemben bármelyik ál-erény jelszava lehetne: „Amit én nem teszek, másnak sem szabad.”

Az ál-erények fojtogatják a hitet, igazságot, erkölcsöt, tudást, szépséget; mindazt, ami az emberiség állandó kincse, megmérgezik, azáltal, hogy rájuk hivatkozva kötelezővé teszik saját töpörödöttségüket.

AZ ERKÖLCS, III.

Erény mindaz, mely az örök mértékkel megegyezik s a teljesség felé emel; bűn mindaz, mely az örök mértékkel szembeszegül s a teljességtől távolít.

Aki a teljességet eléri, az örök mértékkel azonosul: nincs erénye és nincs bűne többé; ahogy a tűznek nem erénye, hanem természete a világosság, éppúgy a teljességgel azonosult lénynek nem erénye, hanem természete az örök mérték szerinti működés. A teljességben nincs jó és rossz, nincs érdem és hiba, nincs jutalom és büntetés.

PEHELY, MELY ÓLOMNAK LÁTSZIK

Az egyéni-ember irtózik a megvénüléstől: úgy fogadja, mint elgyengülést, tehetetlenné-válást, méltatlan megaláztatást. Az igazi-ember nem irtózik a megvénüléstől, hiszen benne érheti el zavartalan kibontakozását; az ő évei lépcsők, egyre magasabbra.

Ha ne félsz betegségtől, nyomortól, öregségtől, haláltól, semmiféle csapástól: részedre az öregség egyre biztosabb kiteljesülés lesz, a szegénység tehertelen szabadság, bármilyen nyomorékság gyarapodás, a halált pedig még halálod előtt megismered.

TERMÉSZETES IGÉNYEK

A gyermekkor természetes igénye: szabadság. S a mai gyermeket szinte ketrecbe kényszerítik.

A felnőttkor természetes igénye: élet. S a mai felnőtt, vagy alig-él, vagy maga és mások rovására, rejtek-utakon él.

Az öregkor természetes igénye: nyugalom. S a mai öreg, minthogy korábbi igényei ki nem elégülhettek, még a sír szélén is szabadságot és életet akar.

A SORS

Cserélnél-e sorsot valakivel?

Szeretnél gazdag lenni? A milliárdossal elcserélnéd vagyonodat, de nem a sorsodat. Szeretnél népboldogító lenni? A királlyal, vagy népvezérrel elcserélnéd hatalmadat, de nem a sorsodat. Szeretnél szent lenni? A szenttel elcserélnéd fejlettségi állapotodat, de nem a sorsodat.

Mindenki csak a saját sorsát bírja elviselni; a másé alatt összeesne.

A sors mindenkinek az egyedül-megfelelő táplálékot nyújtja; de aki nem tud minden zamatot egyformán kedvelni, az egyik ételt elégedetten csámcsogja, másiktól émelyeg; s egyik ételt azért emészti nehezen, mert mohón habzsolja, másikat azért, mert kiköpni kívánná.

CSONKA ÉS EGÉSZ

A mozgó tárgy sérthető, a mozgás sérthetetlen; az élet dolgai sérthetők, az élet sérthetetlen. Külön-külön ismerd fel magadban azt, ami mozgó és élet-dolga: mindaz ideiglenes részed; s azt, ami mozgás és az élet maga: mindaz végleges egészed.

Harmadik rész

A fészek

* * *

AZ ÉLET MEGÉRTÉSE

Figyeld a tünemények szakadatlan áramlását: mind más és mindig más és mégis mindig azonos. Figyeld tested fájásait: a tompán húzódó sajgástól az élesen villámló fájdalomig mennyi változat! S ezek folyton cserélődnek, egymásra rétegeződnek, akár egy zenemű motívumai, vagy a fán a lombok, gallyak, virágok csipkézete. Figyeld a történelemben, a jelenkorban és a saját hétköznapjaidban a jószándék, szenvedély, hazugság, erőszak egymásba-mosódó vonulását: mindaz, amit magában-véve rossznak, csúfnak, aprónak ismersz, oly harmóniává szövődik, mit a felhők vándorlása, vagy a hegykúpok láncolata.

Az éltet úgy kell megérteni, mint egy zeneművet. Ha eltudsz vonatkoztatni mind attól a kellemes, vagy kellemetlen hatástól, melyet az élet dolgai, egyenként egyéniségednek jelentenek: felismered a közös szépséget a hullámok játékában és tested fájásaiban és az események váltakozásában és érzéseid, gondolataid áramlásában és mindenben. Mind más és mindig más és mégis mindig azonos. A dolgoknak nem a szerepét és hatását figyeld, inkább a mintázatát és iramát: csak ezen az úton értheted meg az élete, természetet, embertársaidat és önmagadat.

VÁNDORÚTON

Ami az úton el nem indult, vagy ami az út elején van – a kő, a csecsemő – még nem szerzett magának semmi kincset s önmagában-véve szeretetre méltó. S a teljességbe érkezett lény, aki szerzett kincseit már magába-olvasztotta és épp úgy nincs semmije, mint a kőnek, vagy a csecsemőnek: szintén önmagában véve szeretetre méltó. S a még el nem indult, s a már megérkezett: azonos.

A gyarapodás útján járó embert, aki félig-megszerzett csonka kincsek alatt roskadozik, csak az idétlen kincsek csábereje okozta tévedésből lehet szeretni, vagy rokonság kapcsán, vagy részvétből, vagy a végtelen szeretet hőfok-nélküli, tökéletes egykedvűségből.

NŐ ÉS FÉRFI

A teljesség megbomlásának fő-formája, hogy nő és hím lesz belőle. A nőség vagy hímség felé még csak közeledő kisgyermek ép úgy teljes, mint az egyéni különlét fölé emelkedő lény, aki a nőséget és hímséget egyesíti, a változatlanba oldja.

Ahogy a nő-test és férfi-test kiegészítésre szorul, épp így csonka a nőlélek és férfi-lélek. A nő nem ismeri a világosságot, a férfi nem ismeri a meleget. A nőből hiányzik az igazi teremtő erő, a férfiból az igazi élet-erő. A nő ha az emberiség maradandó kincse felé törekszik, csak azt fogja fel belőle igazán, ami benne mozgalmas, eleven pezsgésű esemény-szerű: a teremtés templomát úgy tekinti, mit egy uzsonnázó-hely, pletyka sarok. A férfi, ha az emberi tenyészés édes játékaiban és meleg meghittségbe helyezkedik, elhomályosul, elgépiesedik: az élet templomát úgy tekinti, mint alkalmat a kényelemre. A nő oldottan lebeg az élt mozgó, forró áramában és csak arra figyel, ami szerves összefüggés tenyészet, enyészet: a férfi zártan határoltan evez a mindenségben és érdeklődése tárgyait szigetekként szemléli.

Ha a férfi olykor átlát egy nő lelkébe, vagy a saját férfi lénye alatt rejtetten létező nőt figyeli: látja, hogy vöröses félhomályban az egymásba mosó-

dó, alaktalan dolgok csíraként forró lüktetésben élnek: ha a nő előtt feltárul egy férfi-lélek, vagy önmagában rejtett férfi lénye: látja, hogy kékes szürke fényben dideregnek a dolgok, egymástól elkülönülve, szobor-szerűen.

A nő, ha dolgozik, munkájába örömeit bánatait, egész világát belesugározza: a férfi, ha dolgozik, munkájában minden mást elfüggönyöz előle. A nő, ha kártyázik, feloldódik a játszó csoportban és nyerni a játszóktól akar: a férfi, ha kártyázik, ráhurkolódik a játék váltakozására és nyerni a játékban akar. A nő, ha felbont egy narancsot s abból pár gerezdet jó-szívvel feléd nyújt, szinte önmagát bontotta fel, saját érzésvilágából nyújtja feléd azt, ami belőle téged illet: a férfi, ha jó szívvel étellel kínál, örül, hogy neked is adhat abból, ami az övé. A nő a szeretett férfi életét egybe akarja olvasztani a saját életével: a férfi a szeretett nőt saját lényéhez akarja fűzni mennél szorosabban. A nő a szerelemben életének mámorára-teljesülését keresi: a férfi a szerelemben a mámorzárt, folyton fokozódó egészét keresi.

Nő és férfi igénye nem fedi egymást: épp ezért a nő kiegészítője nem a kiváló teremtő férfi, hanem az arszlán aki folyton sürög és a nőt magával-sodorja, újra meg újra elkápráztatja, még ez a kettős röpködés végül családi biztonsággá higgad: s a férfi kiegészítője nem a kiváló, éltető nő, hanem a bűbájos, aki a férfi érzékeit feltudja pezsdíteni, s ezen át egész lényét lelkesedésbe ragadni, s ráadásul át tudja venni az illető férfi meggyőződéseit,

kedvteléseit, terveit. Mint hogy a nő ritkán találja meg egy-személyben az arszlánt és a családfőt, s a férfi a bűbájost és alkalmazkodót, innen a sok csalódás.

A férfi lénye kemény mag, a nő lénye csupa vonatkozás. A családi, vagyoni és egyéb körülmény a férfinál: életének formálója: a nőnél: maga az élet. Egy férfit akkor ismerhetünk meg igazán, ha körülményeitől mentesen, magába-véve vizsgáljuk, egy nőt akkor, ha az emberekhez és körülményekhez való vonatkozásait sorra-vesszük.

Ha egy nő regényében az „ideális férfi" szerepel: nagy nőhódító, tökéletes családfő, bátor és határozott cselekvő, bármihez kiváló tehetsége van, de nem tudjuk, a sok kiválóság hol fér el benne, mert lénye nem több, mint egy felöltöztetett férfi-arcú fabáb a ruhaüzlet kirakatában. S a férfi regényében szereplő „ideális nő" csupa rózsaszín finomság és arany okosság, de egyetlen igazi vonatkozása, hogy tűzön-vizet át szerelmes a férfi-hősbe, akivel önkéntelenül azonosítja magát az író is, az olvasó is: oly talajtalanul libeg a világban, mit a karácsonyi képeslapok édeskés angyalkái.

Melyik ér többet: a nő, vagy a férfi? Mindegy. Bármelyik elérheti a legvégsőt: a teljességet. De mindegyik más módon: a férfi saját zárt lényét fejleszti egyre nyitottabbá, teljesebbé: a nő, mint egy puha melegség száll a végső puha, meleg fészekbe.

KÉTFÉLE ÓHAJ

„Gyere velem repülni” – szól a darázs a virágnak.
„Tapadj az ágra mellém” – szól a virág a darázsnak.

IFJAK ÉS VÉNEK SZÉPSÉGE

Az ifjú arc, váltakozó vidám és szomorú tündéreivel: mozgalmas, szikrázó, örvénylő, csábító szépség.

Az öreg arc szilárd formáival, a ráncok egyenletes hálózatával: nem csábító, önmagába-való, fenséges, nyugodt szépség.

A mai embert az érzékiség rángatja, csak a csábító-szépet ismeri s az öreg arc hatalmas szépségéhez kevésnek van szeme.

S többnyire el is rútítják ifjú arcukat, nemiségük plakátját formálják belőle: s elrútítják öreg arcukat is, mert a fiatalság nyomorúságos roncsát őrizgetik rajta.

A SZÉPSÉG

A természetben midig szép formák és színcsoportok vannak. Nézz meg egy férget, vagy egy darab trágyát: annak is szép színe és formája van.

Ha az ember a természettől valamit elvon, hogy saját kívánalma szerint alakítsa: az eredeti szépséget többé-kevésbé háttérbe szorítja rajta, s néha szépet, többnyire rútat formál belőle.

A természet a végtelen alkotó végtelen szépséget hordja. Az emberi készítmények a véges alkotások különböző szépségű művei.

BESZÉLGETÉS-FOSZLÁNYOK A SZÉPRŐL

Illés Árpád festő barátomtól hallottam:

– A természetben nincs semmi ízléstelen. Sőt: még az emberi ízléstelenséget is helyre-javítja. Nézz meg egy villamoskocsit: sárgára kent, otromba skatulya.

De ha a hegyről nézed a várost, a színek egymáshoz illeszkednek és a mozgó kis sárga villamosok is gazdagítják a látványt. Vagy vegyél egy ronda csillárt, amilyet a legtöbb polgári lakásba láthatsz: vidd ki az erdőbe, ásd el a földbe a gyökerek közé, menj érte néhány hónap múlva és meglátod, hogy a természet megszépíti, amennyire csak lehet.

Tőle és más festőktől is hallottam ezt is:

– Érdemes szemlélgetni a nyirkos, romló falakon alakuló foltokat, repedéseket. Szebb rajzok, szebb színcsoportok nincsenek sehol. A foltok tömör, vagy ezer-szálkájú vonalai oly teljes harmóniájúak, amit az emberi művészet csak a legtisztább korszakaiban ér utol. S a legtöbb-változatú színnek, a szürkének zöldes, kékes, sárgás árnyalatai, vörösek, tompa-zöldek, rozsda-színek, mindig egyszerű és hatalmas harmóniában. De az emberi szem vásári lim-lom- hoz szokott és nehezen igazodik az isteni-széphez.

A REMEKMŰ

Az alkotás lehetősége megvan az emberben és eszközeiben, de a művészi alkotás emberfölötti csoda.

Azt, ami a szép műveket széppé teszi, a jelenség-világ tényei közt hiába keressük. A remekművek lehetnek egyszerűek, bonyolultak, rendezettek, személyesek, tökéletesek, kezdetlegesek; éppígy a kontár művek is. Csak épp a remekműben meg van az a csodálatos delejesség, mely a kontár műből hiányzik, s amelyet a jelenségvilág körülményeiből nem lehet levezetni.

A remekműben, az alkotó és műélvező képzelet közvetítésével, az időtlenen dereng át az időbeli világba.

A VERSRŐL

Olvass verseket oly nyelveken is , amelyeket nem értesz. Ne sokat, mindig csak néhány sort, de többször egymás után. Jelentésükkel ne törődj, de lehetőleg ismerd az eredeti kiejtésmódjukat, hangzásukat.

Így megismered a nyelvek zenéjét, s az alkotó-lelkek belső zenéjét. S eljuthatsz oda, hogy anyanyelved szövegeit is olvasni tudod a tartalomtól függetlenül is; a vers belső, igazi szépségét, testtelen táncát csak így élheted át.

A TEREMTŐ KÉPZELET

A képzelet köti össze az időbelit az időtlennel, éppezért tartalmai felemásak: időbeli, változó megjelenési módjuk és időtlen, változatlan lényegük van. A képzelet tartalmainak: egy vallási fogalomnak, erkölcsi törvénynek, művészi alkotásnak megjelenési módja változik, előbb-utóbb el is pusztul; lényege nem-keletkezett és nem múló.

A vallásokat, mítoszokat, jóslási módszereket az emberi képzelet teremti, akár a műalkotásokat. Ami nem jelenti érvénytelenségüket; sőt: érvényüket jelenti. Mert a képzelet, ellentétben az érzelemmel és értelemmel, nem az időbeli világ esetlegessége szerint működik, hanem az időtlennek törvénye szerint.

A GONDOLATOK VISSZÁJA ÉS SZÍNE

Vigyázz, hogy világosat gondolsz-e, vagy sötétet; mert amit gondoltál megteremtetted.

A természet a természeti-világában alkot, a lélek a lelki világban. Ha egy ruhát, bútort, akármit készítesz, előbb kigondolod, vagy is a lélek világában megalkotod, s csak aztán készíted el a természet világában is, természetbeli eszközeiddel. Igazi alkotásod nem a természetben, de a lélekben levő; egyik előbb-utóbb szétromlik, másik belérögződött a keletkezésének perceibe. S aki nem a jelenben és nem az időben létezik, hanem az idő egészét áthatja: nézi alkotásodat.

A TÁRGYAK VISSZÁJA ÉS SZÍNE

A jelenségvilágban Isten csak eszme; Istenben a jelenségvilág csak lidérc.

A dolgok érzékelhető mivoltában nincs jelen az Isten. A dolgok a visszájukat fordítják az érzékelés felé és színüket az Isten felé. Isten jelen van a dolgok közös lényegében, de nincs jelen a dolgok sokfajta érzékelhető megnyilvánulásában, ahol a tünemények serege hullámzik.

A LÉT VISSZÁJA ÉS SZÍNE

Nincsen két világ, csak egy, mely külső érzékelő képességünk felé a változó tüneméney-sort, belső felismerő képességünk felé az állandó lényeget mutatja.

Az időbeliben, változóban az érzékelés igazít el, az időtlenben, változatlanban pedig a képzelet.

Aki elmerül önmaga alap-rétegébe, a változatlanba: ezt akár hányszor megismétli, a változatlant akár mennyire is megismeri, még sincs róla semmi érzékelése. Amit ott megismer: nem tapasztalja, hanem képzeli; csakhogy a változatlan épp úgy vezeti a képzeletet, mint a változó tüneméney-sor az érzékelést.

Érzéki tapasztalat csak a változóról, szilárd tudás csak az állandóról lehetséges. A lényegről nincs semmi érzéki tapasztalat, csak belső felismerésen alapuló tudás; a tüneményekről nincs semmi szilárd tudás, csak ideiglenes ismeret.

Ha a változó „van”, az állandó csak eszme; ha az állandó „van”, a változó csak lidérc. „Öröklét van” és „öröklét nincs”, „Isten van” és „Isten nincs”, egyformán érvényes, aszerint, hogy az állandóból, vagy a változóból nézed-e.

HÁRMAS-TÜKÖR

A határok-közti léleknek érzékelhető, ami tagolt; s eszme, ami tagolatlan. A határtalan léleknek felfogható, ami tagolatlan; s tünemény, ami tagolt. A teljes léleknek csonkaság, ami tagolt, vagy tagolatlan; valóság, ami túl van a megnevezhetőn.

NEVEZHETŐK ÉS NEVEZHETETLEN

Asztal és nem asztal, hosszú és rövid, jó és rossz, örök és mulandó – A kettős Nevezhetők tökéletesen vezetik az embert. És aki túllát rajtuk: megpillantja a Nevezhetetlent.

Ahogy a nappal és éjszaka feleződik a földgolyó körül, a nevezhető kettősségek éppúgy feleződnek a kölönlévő lélek körül. Az alvásban, halálban és elmélyülésben nincs nappal és éjszaka, és ahol megszűnik a különlét, ott megszűnnek a nevezhető kettősségek is.

FEHÉR TRILÓGIA, I.

„Én vagyok a változó és én vagyok a változatlan.”
Aki nem tudja: a teremtést méltán kegyetlenségnek nevezheti.

FEHÉR TRILÓGIA, II.

A változó kínja a változatlan belégzése. A változó öröme a változatlan kilégzése.

FEHÉR TRILÓGIA, III.

A nyugalom szakadatlanul megvalósul a küzdelemben. A valóság szakadatlanul énekel a látszaton keresztül. Az ének szakadatlanul elpihen a változatlanban.

TÉR ÉS PONT

Egyetlen pont sem fér el a térben. A tér csak az érzékek részére tűnik határtalannak; tulajdonképpen szűkebb mint a pont.

Ami határtalan: kiterjedéstelen; ami kiterjedéstelen, abban a végtelen nagyság és végtelen kicsinység ugyanaz.

Isten nemcsak végtelen nagy, hanem végtelen kicsiny is: nincs az a parány, melyben teljes-mivoltában benne ne rejlene.

Isten és a mindenség egyetlen ponton belül van.

IDŐ

Tapasztalod a napok és az évszakok váltakozását: ez a külső idő, melyet az óra egyenletes mozgásával mérhetsz.

Tapasztalod személyed testtelen tartalmainak változását: ez a belső idő, melyhez mérőeszközöd nincsen, a külső időhöz képest hol gyorsan, hol lassan múlik.

Belső idő játszódik le az állatban, növényben, ásványban is, ahogy változó jelenségeik a változatlan létezésre árnyék-csipkékként rávetődnek.

Az élettelen erők működésének egymásutánja: világfolyamat-idő.

Az emberiség egyetemes áramának hullámzása: történelmi idő.

Ezek mind jelenség-idők, csak a változó és véges tünemények sorozatából alakulnak. Más természetű a teljes-idő. mely a változatlan, végtelen isteni működést tartalmazza. A világteremtés, világfolyamat és világvég a teljes-időben rejlik; a jelenség-időben a vég nem fog elérkezni soha, ahogy a teremtés nem történt benne semmikor és ahogy a létezés sem fér bele, csak annak számtalan keletkező-pusztuló megnyilvánulása. A jelenség-idő minden percében egyformán jelen van a keletkezés, folytatódás, pusztulás, mint véges mása a végtelen teremtésnek, létezésnek, ítéletnek; de a terem-

tés, fönnmaradás, végítélet nincs meg benne. A jelenség-idő nem végtelen, még sincs kezdete és vége, akár a körnek. A teljes-időben a teremtés a kezdet, a fönnmaradás a közép s az ítélet a vég, s ezek éppúgy egybe esnek, ahogy a pontban egybeesik a plusz- és mínusz-végtelen s a kettő közti végtelen távolság. A teljes-idő, mit minden változatlan-végtelen, pont szerű; s a számtalan fajta jelenség-idő közelebbi vagy távolabbi körként övezi.

AZ ESZME-IDŐ

A teljes-idő mása a jelenség-időben: az eszmeidő. Egy ember élete az eszme-időben nem a születéssel kezdődik és nem a halállal végződik. Homályos, felelőtlen tetteid az eszme-időben mindig „ifjúkoriak”, érett, felelős perceid pedig „öregkoriak”, független attól, hogy húsz, vagy hetven éves korodra esnek-e.

Az eszme-időben az egy-ember élete mindig a gyarlóbbtól a különb felé halad, az emberiség élete pedig a különbtől a gyarlóbb felé. Mert mindig csak az egy-ember emelkedik az életbeli állapot fölé; az emberiség egésze alaktalan tömeg, mely elsötétül.

Az emberiség négy fő-korszaka az eszme-időben:

Első az Aranykor. Az emberekben a változatlan alap-rétegük tiszta, világos és a változó tényezők minden nehézség nélkül, önkénytelenül köréje-rendeződnek. Az emberélet csöndes-derűs, egyszerű, titok-nélküli, teljes összhangban a testtelen erőkkel és a természettel.

Második az Ezüstkor. Az emberekben különválik a változatlan alap-réteg s a változó személyiség. Az öröklét háromféleképpen sugárzik át a mulandóba: mint létezés, felétlen érvény, igazság; mint az időbelit az időtlen felé

vonó jóság; s mint az előbbi kettőnek formai tényezője, szépség. Az emberéletet a képességek burjánzása jellemzi, a nagyobb nehézség nélkül elérhető óriás-eredmény. Az égi segítség megsokszorozza az emberi-erőt, s az ember nem mindig annak szolgálatára fordítja erejét, akitől kapta. Az Ezüstkor lázadó embere oly hatalmas, hogy a testtelen erők csak súlyos, váltakozó harcokban bírják legyőzni.

Harmadik az Érckor. Az emberekben a változatlan és változó közti kapcsolat meglazul, folytonos erősítésre szorul. Az igazság, jóság, szépség már nem magától-értetődő, hanem keresni kell. Az igazság keresése a tudomány, a jóságé a törvény, a szépségé a művészet. Az Érckor embere szívós, szorgalmas, bátor, szenvedélyes jussából nem engedő, bosszúálló; makacs szorgalmával többnyire eléri az eredményt. Ha fellázad: ereje kevés ahhoz, hogy veszedelmessé válhasson, de oly szívós, hogy a testtelen erők csak tűz-vízáradattal tudják letiporni.

Negyedik a Vaskor. Az emberekben nincs többé kapcsolat a változatlan és változó között, legföljebb villanásképpen, álomszerűen. Csak a változót ismerik s a változatlan iránti érzéket elveszítik. Teljesen a tér és idő bontott, jelenségvilágában élnek s azt, ami bontatlan, tér- és idő-fölötti: Istent, az öröklétet, a testtelen erőket, mind a térben és időben képzelik el különkülön, a mozgalmas jelenségek mintájára: ezzel az emberi ős tudás zűrzava-

ros mesévé válik. Némelyek látják ennek a mesének képtelenségét, ezért Istent és a lélek halhatatlanságát s a túlvilágot tagadják; mások, gyávaságból, mindenáron hinni akarnak a lehetetlen mesében. A Vaskor tragédiája, hogy a vaskori ember balga, ha hitetlen és mégbalgább, ha hívő. Az igazság, jóság, szépség felé törekvő jószándék többnyire megvan, de ép oly reménytelen, mint a szárnyaszegett madár repülése. Az igazságot felváltja a százféle nézet, a tudományt az adat-bogarászás és népszerűsítő tömeg-művelés. A jóságot felváltja az érzelgősség, mely, míg egyfelé könnyekig meghatódik és cukrot-mézet osztogat, másfelé gyűlölködik és könyörtelenül vetkőztet. A törvényt felváltja mindenféle rendelet, melynek az erkölcshöz semmi közük, a vezetőség érdekéből fakadnak; ha változik az uralkodó-párt, akkor amiért egy nappal előbb börtönben ültél, most ugyanazért a húsosfazék mellé kerülsz, és amiért egy nappal előbb kitüntetést kaptál, most ugyan azért felakasztanak. A vaskorban csak őrök és rabok vannak, s minden rendszerváltozáskor e két kaszt megcserélődik. A szépséget felváltja a kívánatosság, a művészetet a szórakoztatás és lakásberendezési lim-lom. A Vaskor embere amilyen erőszakos, ugyanolyan tehetetlen; mindent szervez, rendez, irányít, de csak kuszaság lesz belőle; minden, amiből építeni akar, kátyúból van. Sosem fordul a felső hatalom ellen, hiszen nem is ismeri; kipusztításához nem kell vízözön: ha feléli lehetőségeit, tönkremegy.

E négy korszak az eszme-időben létezik, nem a történelmi időben; de a történelmi idő minden szakasza viseli e négy korszak valamelyikének bélyegét.

Vizsgáld meg, hogy te magad az Arany-, Ezüst-, Érc- vagy Vaskorszakba tartozol-e.

KÉRÉS

„Add vissza mértékét az embernek.” Vedd imádba.

Negyedik rész

A szárny

* * *

ÚTRAVALÓ

Ha arra törekszel, hogy az örök mértéket kövesd: ne botránkozz azokon, kik nem erre igyekeznek, ha nem törekvéseik ingadozva ágaznak a sokféle véges és változó mérték között. Ne azt nézd, hogy mijük nincsen hanem mijük van: mert még a legnyomorultabbnak is van olyan lelki kincse, mely belőled hiányzik. Kifogásolni, fölényeskedni bárki tud; tanulj meg mindenkitől tanulni.

NE VÁRJ CSODÁT

Ne várj csodát. Mert a csodás ígéret teljesül, anélkül hogy csoda történne.

Ha az élet-fölötti, különlét-fölötti világba akarsz hatolni, illetve élet-fölötti, különlét-fölötti, valódi lényedbe (itt az „én” és a „más” szét nem választható) : vigyázz, hogy a valóság helyett káprázatokba, „csodákba” ne keveredj. Ez ellen gyakori ima, gyakori önvizsgálat a védelem. Sehol olyan szükség éberségre és józanságra, mint itt, ahol az életbeli mértékek nem alkalmazhatók.

Ha megakarod ismerni időtlen alap-rétegedet, előbb meg kell küzdened a rája-rétegződött időbeli személyeddel, mely az alapot elfedi előled. Bontsd szét személyedet és szemléld, mint idegent. Ne maradjon benne semmi rejtett, vizsgálatlan, tudatalatti. Ne maradjon benne semmi olyan, amihez ragaszkodsz, vagy amitől utálkozol, mert a ragaszkodás is, utálat is hamisít.

Az önvizsgálat legegyszerűbb módja az imádság. Ha az imádban Istennek gyónod meg hibáidat, ezzel bejárod személyednek minden zegét-zugát, mert az ember, imájában, őszintére-vetkőzik Isten előtt; önmagának folyton hazudozik, de Istennek nem mer hazudni. S ha Isten segítségét kérte, ezzel a személyed alatt ismeretlenül rejlő segítséget sorra működésbe hozod.

AZ ELMOSÓDÓ HATÁROK

Aki elkezdi lebontani egyéniségét, mindjobban elveszti a határt saját és mások lelke között. Ha embertársa szemébe néz, megérzi annak érzéseit és felismeri: „ez is én vagyok”; ha egy kutyát megsimogat, megérzi annak egybemosódó világát: „ez is én vagyok”; ha egy bútort hosszabban érint, átveszi annak tagolatlan csöndjét: „ez is én vagyok”. Saját lelke már nem csak az övé s mindennek lelke az övé; minden átlátszó, mintha kristályból volna; egyszerre mérhetetlenül gazdag, teste-lelke felfrissül és egyforma örömmel tölti el a munka, pihenés, társaság, magány.

A KULCS KETTŐT FORDUL A ZÁRBAN

Bontsd szét személyedet és beléd tódul a világ.
Bontsd szét a személyeddé vált világot és beléd tódul a teljesség.

ANGYALOK

Ha bensőd tartalmait elrendezed; ha különválasztod magadban személyed változó múló elemeit és lényed változatlan, örök világát: a múló elemek úgyszólván tárgyakként, növényekként, álatokként mutatkoznak előtted, s az örök világ tényezőivel érintkezni tudsz. Egyszer csak észreveszed magányodban, hogy száj és fül használata nélkül valakitől tanulsz; és eleinte nem tudod, hogy képzelődsz-e, vagy egy testtelen lény ereszkedett le hozzád. Láthatatlan tanítód nem káprázat, nem is hozzád-ereszkedett szellem, hanem a személyed alatt rejlő végtelen áramok valamelyike. A végtelen áramok a személyiség formálói és vezetői melyek a személyiség áttörése után hozzáférhetők és kikérdezhetők. Bárki érintkezhet velük, csak nem mindenki tud erről; az intuíció, az előzmény-nélküli hirtelen felismerés, mindig a végtelen áramok valamelyikének sugallata.

A személyiség-mögötti végtelen áramokat a keresztények angyaloknak, az ógörög Isteneknek, az indek déváknak nevezik. Kifélék ezek az angyalok, istenek, dévák? Nem személyek; a mindenséget átható lélek-erők; nem is saját lényünkön kívül levő és hozzánk leereszkedő szellemek, de nem is saját lényünk alkatrészei, hanem a személyiség burka alól feltáruló mezte-

len lélek erői; a léleké, mely nem „az én lelkem” s nem „külön lélek”, hanem a „lélek”, határtalanul.

Az egyéniségbe-süppedt mai ember elvesztette az angyalokról való tudást; nem hisz a levegőből leereszkedő láthatatlan szárnyasokban és ebben igaza is van. Csakhogy nem tud arról, hogy személyisége és lelke nem azonos; arról, hogy időbeli személyisége mögött rejlik a nem-időbeli lélek, mely nem valakinek a lelke, hanem tagolatlan, határtalan; s a léleknek különféle megnyilvánulásai az angyalok; úgy rejlenek benne, mint a színek sokasága a színtelen napsugárban. S aki múló személye alá hatol; érintkezésbe lép az angyalokkal, ahogy a börtönablakot kitörő rab érintkezésbe kerül a tiszta levegővel.

Vannak másfajta angyalok is: egy táj, egy család, egy nemzet angyala és még sokféle. S vannak ördögök is. Az angyal, vagy ördög nem személy, de nem is jelkép. Ha bármely megnyilvánulásodban észreveszed azt, ami benne nem időbeli, nem zárt, nem saját: ez az angyal, vagy az ördög.

Egy-egy általános-emberi gyarlóság: a kapzsiság, könnyelműség, fösvénység, stb. éppúgy nem zárt és nem egyéni, akár a lélek. Pazarlótól pazarlóig, fösvénytől fösvényig láthatatlan áram vezet, nem térben, mégis szinte kitapinthatóan: ez az áram az ördög.

Angyal és ördög közt éppúgy nem lehet éles határt vonni, mint jó és rossz ember közt. A személyiséged mögötti végtelen áramok, ha hozzájuk férkőzöl, angyalként, ha az élet salakjait föléljük halmozod, ördögként viselkednek.

TÜNDÉREK, MANÓK

Az állat-, növény-, ásvány-fajok angyalai és ördögei: a tündérek, manók. Nem lények; nem az időben, hanem a változatlanban vannak.

Figyelj meg egy fölrebbenő verébcsoportot: ami a szárny-zizzenésükben nem a természeti hang, de valami édes együgyűség: ez a verébcsapat tündére. Vagy figyelj meg egy diófát: ha tépázod, kelletlenül és viszolyogva adja gyümölcsét; s ha szelíden, tisztelettel közeledsz hozzá, szívesen adakozni kezd és megpillantod a lefosztottnak látszó alsó ágakon a leg-elérhetőbb és addig észre nem vett diókat: ez a diófa tündére.

AZ ÉRZÉKFELETTI ÉRZÉKELÉS

Aki a személye mögötti végtelen áramokhoz hatol, lassanként észreveszi, hogy testi érzékszervei sajátságos módon megtoldódnak. Akire szemeddel, füleddel, vagy bárhogy, erősen ráfigyelsz, annak alkata és jelen-állapota szinte tükröződik benned, s a futó, vagy tartós jelenségeké is. Ha valakivel beszélsz, nem csak a szavait fogod fel, hanem azt is, mi lényéből árad; s azt hiszik, hogy gondolatolvasó vagy. És mindaz, ami benned így tükröződik, mintha színes volna; nemcsak a szemed lát színeket, de egy belső, rejtett szemed is.

Az élettelen tárgyak lelke sötétlila, a növényeké zöld, az állatoké sötétsárga, barna, vörhenyes. Az eltompultság barna, a lelki gazdagság a szürkének élénk világos színekbe játszása. A mozgékony lelkek színe halványabb, tagozottabb, változóbb, a nehézkes lelkeké sötétebb, egybemosódóbb, állandóbb. A gyermeklélek alapszíne, mint a fénylő gyöngyház; a férfié hideg szürkéskék, mely többnyire megsötétül, megfakul, elbarnul, elvörösödik; a nőé lilás-piros és ez legtöbbször igen korán elhajlik a hervadt szirom színe felé. Az a kevés ember, aki úgy öregszik, hogy vénsége nemes

kiszáradás, nem pedig kényszerű elfakulás: csupa érces szín, ezüst, bronz, arany.

A lelki színes-érzékelés tulajdonképpen akárkinél megvan, csak nem mindenki ügyel rá és nem mindenki fejleszti magában. A fellobbanó haragot az ember vörösnek érzi, a tehetetlen dühöt méregzöldnek és élénk citromsárgának, az ábrándozást lilának és rózsaszínnek, a széles jókedvet pirosnak, a csöndes derűt fém-fényűnek, az unatkozást fakószürkének, a bánatot sötétkéknek, a reménytelenséget feketének.

AZ ÉRTELEM FOKOZATAI

Az értelem úgy gondolkodik, hogy a gondolatokat szó-sorozattá öltözteti. Aki értelme mögé, a végtelen áramlatok világába hatol, itt más gondolatformához jut, mely „angyali értelem”-nek is nevezhető: a lelki tartalmak nem szavanként, hanem álló és mozgó alakzatokként jelennek meg egy másvilági térben; itt nem vidám, szomorú, kellemes, kellemetlen gondolatok vannak, hanem gömbölyded, szögletes, sima, erős, egyszínű, tarka gondolatok. Megnevezhetetlen élesség és tompaság, ragyogás és homály együttese borít mindent, mely leginkább „hangtalan zené”-nek nevezhető; ez az angyalokból áradó zene, a szférák zenéje.

S a végtelen áramokon túl, a teljességgel-egyesülésben megint más a gondolatforma: ez az „isteni értelem”, melyben a gondolkozó, gondolattárgy és gondolat azonos.

A LEGFELSŐ ÉLMÉNY

Valahányszor mentesülni tudsz körülményeidtől: határtalan ragyogásként kibontakozik benned a végleges állapot, melyben azonos az élet és a halál.

A végső ajándék: mozdulatlan tánc, ízen-túli édesség, mely semmivel sem mérhető.

AZ ALKALMATLAN KÍSÉRŐ

Aki a teljességet elérni akarja: a legmakacsabb akadék, mely bogáncs-ként rácsipeszkedik: a hiúság. A teljességhez tudatosan közeledő ember kiválónak, felsőbbrendűnek érzi magát. S amíg felsőbbrendűségi érzése megvan, egyénisége nem bír szétoldódni, hiszen felsőbb- vagy alsóbb-rendű csak az egyén lehet, a teljességben nincsenek különbségek. A teljességhez vivő út nem a kiválóaké, hanem minden külön-levőé: ezen az úton halad valamennyi, ha nem is tud róla. S ha különbnek érzed magad azoknál, akik még az út elején vannak, s magadnál különbnek azokat, akik már célbajutottak: behagyod csapni magadat az idő káprázatától; hiszen hogy valaki az út elején, közepén, vagy végén van-e, csak dátum különbség.

A HÍRVÁGY

Ne kívánd azt, amit általában hírnévnek, dicsőségnek neveznek: mert a híres emberek kirakatban tarkállanak, mint egy halom sütemény s a kíváncsiság légy-felhőként lepi és mocskolja őket; hírnév nem dicsőség, hanem nyomorúság és megaláztatás. Ne kívánd azt, amit általában örök hírnévnek, halhatatlanságnak neveznek: mert semmit sem érsz vele, ha emléked holtod után is megmarad a jövő nemzedékek emlékezetében, mint összszeszáradt múmia a piramisban. Amit a nagy emberek halhatatlanságnak mondanak, nem örök élet, még csak nem is örök emlékezetesség, hanem pár-száz vagy pár ezer évvel későbbre halasztódó feledés. Figyeld e lassúbb feledésre jutottakat: szikkadt, porosodó változatlanságuk mily félelmetes. Királyi csend az övék, arany és ezüst kripta-csend. Nem az életük, hanem a haláluk nyúlik évszázadokra, vagy évtizedekre.

Dicsőségedet és hallhatatlanságodat ne embertársaidtól reméld, mert benned van, vagy benned nincsen. Az európai ember nem akar akkora lenni, hogy létének teljes lehetőségét betöltse, csak mint egy jókora világítótorony, mely eltűnik az éjszakában. Ne elégedj meg a mérhetővel, csupán a teljes nagyságra törekedj.

HALÁLTÁNC

Akinek elvei, vagy tehetségei vannak, általuk kiválónak érzi magát; aki egy szemétdombot összekapart magának, vagy akit dicsérnek, kiválónak érzi magát. Ismerd fel, hogy a fülemüle jól énekel, a kutya jól ugat, a bárány jól eszi a füvet, az ember a bárányt és a fű az emberhullát: minden a helyén van, minden tökéletesen táncolja a maga táncát és kiválóság nincsen.

Az összhang teljes és megzavarhatatlan. A sok külön-levőnek mind önálló igényei vannak, melyek az összhangot megzavarhatnák: ezeket a haláltánc hozza összhangba. Ne kiválóságra törekedj, hanem igyekezz az összhangot önmagadban megvalósítani, minden önálló igénytől mentesülni s akkor a haláltáncból kimaradsz.

Aki boldogságot kíván, mindig rohan és rohanása az összhangba simul. Aki összhangot kíván, boldog.

VETKŐZÉS

Írmagját se tűrd magadban semmiféle érvényesülési szándéknak. Mert ahogy előretörhetsz az életben, úgy csúszol vissza önmagadban.

Ne törekedj kiválóságra. Ez azonban nem jelenti, hogy képességeidet elhanyagold. Önmagadban akkor jutsz előbbre, ha képességeidet mennél teltebbé s összecsengőbbé teszed; mindegy, hogy képességeid mekkorák: fő, hogy a tőled telhető legjobbat formáld belőlük és általuk.

Képességeid a paripák, melyek a végső házig visznek; de a házba csak úgy tudsz belépni, ha fogatod kívül marad. Minden képességnek mérete van; s a végső kapun csak az fér be, ami mérhetetlen: a lélek maga.

MEZTELENSÉG

A teljességet elérni végtelenül könnyű és végtelenül nehéz. Oly könnyű és oly nehéz, mit ezt a három szót kimondani hazugság és öncsalás nélkül: „Teljesen tiszta vagyok.” De vannak, igen kevesen, egyszerű szegény emberek, kik anélkül, hogy törekedtek volna rá és anélkül, hogy tudnának róla, a teljességet birtokolják. Minden érzésük, gondolatuk, szándékuk tiszta, minden jó nekik úgy, ahogy éppen kínálkozik; ha veszíteniük kell, vagyontárgyakat, egészséget, családtagot, életet: abba is nehézség nélkül belenyugodnak. Életük csöndes-vidám, békéjüket nem sértheti senki és semmi. Szavaikból nem sokat meríthetsz, de lényükből magát a mindenséget.

Ezek a békés, boldog emberek nem fognak a teljességbe, a mennybe jutni: máris ott vannak, nincs az a hatalom, mely valamit is adhatna még nekik, vagy elvehetne tőlük. Végtelen magas hegyen élnek, ahonnan nincs tovább.

MINDENTUDÓ, MINDENHATÓ, MINDENÜTT-JELENVALÓ

Az egyéniségétől megszabaduló ember közös az Istennel. A mindentudóval, mindenhatóval, mindenütt-jelenvalóval.

Az egyéniségétől megszabaduló ember nem úgy mindentudó, hogy megbírná mondani, mennyi pénz van egy csukott pénztárcában, s hogy a holnapi hírlapot már ma ismerné, s hogy akármilyen kérdésedre biztosan tudna felelni. Ami az embereknek mindentudásként tűnne: véghetetlen adat-tár; a mindentudás nem halmaz, csak éppen annak tudása, mely az „egy”-nél is egyszerűbb.

Nem úgy mindenható, hogy a kenyeret kaláccsá bírná változtatni; s talán meg sem emelheti azt a zsákot, melyet egy zsákhordó könnyen cipel. Ami az embereknek mindenhatóságként tűnne: az életbeli sikeresség véghetetlenné növelése. Úgy mindenható, hogy amíg hétköznapi munkáját végzi, lényének mélyén az Isten tett-nélküli, teljes működést viseli.

Nem úgy mindenütt-jelenvaló, hogy ha Nagyfüzesen van, jelen volna Kisfüzesen is. Ami az embereknek mindenütt jelenvalóságként tűnne: a tér teljes betöltése. Úgy mindenütt-jelenvaló, hogy elér a létezőig, a kiterjedéstelen pontig, mely mindent magába foglal.

HULLÁMOK ÉS TENGER

A hullámokat az számlálja, aki sötétben hallgatja a hullámverést, és nem az, aki látja a tengert.

Ötödik rész

A kristály

* * *

TALÁLKOZÁS EGY FIÚVAL

Jobb a hegyen lakni, mint a völgyben. De milyen gazdag a völgy is, lelkem, milyen gazdag.

Egy alkalommal egy fiatal szekerest figyeltem, nem a szememmel, csak a fülemmel, mert deszkafal volt közöttünk. Régebbről ismertem őt: tizenhat éves legényke, együgyű, tele az érzékek gabona-szín derengésével, mely valami ronthatatlan vígsággal öntötte el; amit megkívánt, ellopta, ha tehette, anélkül, hogy cselekedete rákérgesült volna; a szigorú hatalom tőle éppúgy nem kérdezte, mit honnan és miért vett, mit a madártól. Ezt a suhancot figyeltem én fülemmel; idősebb szekeres társával beszélgetni akart, soká noszogatta, de az nem felelt, csak aludt. Erre a legényke dalra zendített:

„Iszom, mindig iszom; haragszik érte a feleségem...” Dehogy volt itala, dehogy volt felesége. Csak vágya volt; a vágy lehúz, mondja a bölcsesség; őt mégis emelte a vágy, hiszen nem volt honnan lehúzza, hiszen ő mindenestől a földön állt. És vágya nem csak az italig röpítette, nem csak a feleségig, de még azon is messze túl, mikor már régi veszekedő házasok s az asszony pöröl az italért.

Az angyal sem tud nagyobbat repülni, mint amekkorát ez a hím bogárka repült egyik fűszáltól a másikig.

TELJES GYÖNYÖRŰSÉG

Hogy mily tökéletes-ragyogású az élet minden dolga, csak az tudja igazán, aki már nem óhajtja őket. Egy rablógyilkos, mikor irgalmatlanul végez áldozatával: oly közösségben van vele, mint még az ágyban sem, soha; anélkül, hogy tudná, nem az áldozatát öli meg, de önmagát; aki ezt felfogja nem iszonyodik tőle, hanem megtelik áhítattal. Vagy gondoljunk a kufárra, aki rakásra gyűjti a pénzt, mint ha a felgyűlő vagyon valahová vezetne, valahol elegendő volna: a lehetetlennel harcol, egy parány szembe száll a mindenséggel. S hogy a nők milyen szépek, csak az tudja igazán, aki már nem vágyik rájuk: ahogy egy csont szépségét, finom tagozatát nem a kutya látja, mely rágni kívánja, hanem az ember, aki nem akarja rágni.

A NAGY LÁTVÁNY

Fényes arc néz az erdő-borította völgyre. A tengerszem asszonyként felel.

A ROSSZ LÉTJOGA

Mindenki pokollal táplálkozik, még akkor is, ha a menny felé növekszik.

AZ ÉRTELMÉT-ADÓ S A LÉNYÉT-ADÓ

„Nő vagyok”, sugározza a virág; „virág vagyok”, sugározza a nő. „Férfi vagyok”, sugározza a teremtő fa törzse; „teremtő fa törzse vagyok”, sugározza a férfi.

Ha faggatni akarod: a rózsa eltűnik illata, színe, formája mögött; a gyümölcsfa kitárul. Ha élvezni akarod: a rózsa kitárul; a gyümölcsfa eltűnik gyümölcsei mögött.

HÁROM VÍZSZINTES, EGY FÜGGŐLEGES

Egyetlen érzés mindent elhomályosít. Egyetlen hang mindent elsüketít. Egyetlen szó minden eltakar. Mégis: érzésen, halláson, beszéden át vezet az út.

PÁRBESZÉD

„A jázmin gyengéd-e, vagy bennem van-e a gyengédség, mit a jázmin felidéz? A kökörcsin alattomos-e, vagy bennem van-e az alattomosság, mit a kökörcsin felidéz?” „A külső és belső lényegében ugyanaz.”

„A porszem kicsiny-e, vagy bennem van-e a kicsinység, mit a porszem felidéz? A hegy nagy-e, vagy bennem van-e a nagyság, mint a hegy felidéz?”

„A külső és belső lényegében ugyanaz.”

GENESIS

A lámpa nem látja önmaga fényét. A méz nem érzi önmaga édességét.

METAMORPHOSIS

A szivárványhíd az egyetlen, ahol angyalok és ördögök úgy járnak-kelnek, hogy alig lehet szétismerni őket.

APOCALYPSIS

Kinek nevük a ruhájuk, fejüket szárnyuk alá rejtik, visszabújnak álmaikba.

TÍZ ERKÉLY

A teljes lét: élet-nélküli.
A teljes öröklét: idő-nélküli.
A teljes működés: változás-nélküli.
A teljes hatalom: erő-nélküli.
A teljes bölcsesség: gondolat-nélküli.
A teljes szeretet: érzés-nélküli.
A teljes jóság: irány-nélküli.
A teljes boldogság: öröm-nélküli.
A teljes zengés: hang-nélküli.

ÖSSZEFOGLALÁS

Van valami, mely változatlan -

Mindennek lényege ez a változatlan -

Ha minden esetlegestől mentesülök: nem marad belőlem más, csak a változatlan.

AZ IGAZSÁGRÓL

A szavak különlevők és gyöngysor-szerűek, a dolgok összefüggők és halom-szerűek. Ezért a szavak és dolgok csak súrolják egymást.

A gondolat összetett és kimondható, az igazság egyszerű és kimondhatatlan. Igazságot csak beszéd nélkül tudhatsz meg, tehát csak önmagadtól. Tedd alkalmassá lelkedet arra, hogy az igazságot tudhasd benne.

BEFEJEZÉS

Amit itt olvasol: több mint világnézet, és kevesebb mint vallás.

Több mint világnézet, mert általa a dolgokat nem valamely irányból látod, hanem közös gyökerüknél tapintod.

Kevesebb mint vallás, mert nincs benne szó az isteni misztériumokról, melyekről csak jelképekben lehet beszélni. Nincs benne szó Krisztusról, a testet öltött Istenről, aki szakadatlanul meghal és poklot jár az emberekért.

Az itt-mondottaknak nem az a rendeltetésük, hogy elhidd őket, hanem hogy igazi lényedre, igazi világodra eszméltessenek.

Csönge, 1944-45

* * *

Ez a kötet a Magvető Kiadó 1970-ben megjelent
Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások* című kiadása
alapján készült. A helyesírási szabályoktól való eltérések
a költő szándékát tükrözik.